

Національний університет "Острозька академія"
Навчально-науковий інститут лінгвістики
Кафедра комп'ютерної лінгвістики

Кваліфікаційна робота

магістра
на тему

“Лінгвістичні особливості перекладу англомовних кінофільмів (фільми на
військову тематику)”

Виконав: студент 6 курсу, групи МКЛ-2
спеціальності: 035 Філологія
спеціалізації: 035.10 Прикладна лінгвістика
Вігула М. Т.
Керівник проф. Архангельська А. М.

Рецензент _____
(прізвище та ініціали)

Роботу розглянуто і допущено до захисту
на засіданні кафедри комп'ютерної лінгвістики
протокол №__ від “__” _____ 2024 р.
Зав.кафедри _____ Леся КОЦЮК

АНОТАЦІЯ

кваліфікаційної роботи

на здобуття академічного ступеня магістра

Тема:

“Лінгвістичні особливості перекладу англомовних кінофільмів (фільми на військову тематику)”

Автор:

Вігула М.Т.

Науковий керівник:

проф. Архангельська А. М.

Ключові слова: кінопереклад, військова термінологія, перекладацькі трансформації, екстралінгвістичні чинники, англомовні фільми.

Актуальність дослідження. Актуальність теми магістерської роботи зумовлена необхідністю аналізу особливостей перекладу англомовних кінофільмів військової тематики, що мають високу культурну, лексичну та прагматичну значущість. Дослідження спрямоване на виявлення закономірностей та ефективних методів передачі стилістичних і лексикограматичних особливостей таких фільмів українською мовою.

Метою магістерської роботи є аналіз лінгвістичних та екстралінгвістичних аспектів перекладу англомовних кінофільмів військової тематики та виявлення закономірностей застосування перекладацьких трансформацій.

Для досягнення мети дослідження вирішено такі завдання:

1. Дослідити поняття та характеристики кінотексту як об'єкта перекладу.
2. Визначити особливості перекладу військової термінології.

3. Аналізувати лексико-семантичні та граматичні трансформації при перекладі фільмів.

Об'єкт дослідження: англомовний кінодискурс у контексті перекладу.

Предмет дослідження: лінгвістичні особливості та перекладацькі стратегії відтворення військових текстів.

Методи дослідження: описовий, порівняльний, індуктивний, контекстологічний.

Практичне значення. Результати дослідження можуть бути використані у перекладацькій практиці та викладанні аудіовізуального перекладу.

4

Keywords: film translation, military terminology, translation transformations, extralinguistic factors, English-language movies.

Relevance of the research. The relevance of this master's thesis lies in the necessity to analyze the peculiarities of translating English-language war films, which carry significant cultural, lexical, and pragmatic value. The research aims to identify patterns and effective methods for conveying stylistic and lexical-grammatical features of such films into Ukrainian.

The purpose of this thesis is to analyze the linguistic and extralinguistic aspects of translating English-language war films and identify the patterns of using translation transformations.

To achieve this purpose, the following tasks were addressed:

1. Study the concept and characteristics of a film text as a translation object.
2. Identify the features of translating military terminology.
3. Analyze lexical-semantic and grammatical transformations in film translations.

Object of research: English-language film discourse in translation.

Subject of research: linguistic peculiarities and translation strategies for reproducing military texts.

Research methods: descriptive, comparative, inductive, contextual.

Practical significance. The findings of the study can be applied in translation practice and the teaching of audiovisual translation.

5

ЗМІСТ

ВСТУП.....	6
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ВИВЧЕННЯ КІНОПЕРЕКЛАДУ.....	9
1.1. Поняття перекладу в фахових студіях	9
1.2. Кінотекст як об’єкт перекладу.....	15
1.3. Особливості перекладу фільмів на військову тематику.....	25
Висновки до розділу 1.....	35
РОЗДІЛ 2. ПРОВІДНІ ЧИННИКИ УСПІШНОСТІ ПЕРЕКЛАДУ КІНОФІЛЬМІВ.....	37
2.1. Власне лінгвістичні чинники перекладу кінотексту	37
2.2. Екстралінгвістичні чинники перекладу кінофільмів.....	43
Висновки до розділу 2.....	52
РОЗДІЛ 3. ЗАКОНОМІРНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ПЕРЕКЛАДАЦЬКИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ ПРИ ВІДТВОРЕННІ ЗМІСТУ АНГЛОМОВНИХ ФІЛЬМІВ ВІЙСЬКОВОЇ ТЕМАТИКИ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ.....	53
3.1. Лексико-семантичні трансформації при перекладі англомовних фільмів військової тематики українською мовою.....	53
3.2. Граматичні трансформації при перекладі англомовних фільмів військової тематики українською мовою	64
3.3. Лексико-граматичні трансформації при перекладі англомовних фільмів військової тематики українською мовою.....	71
Висновки до розділу 3.....	82
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ.....	84
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	88

ВСТУП

Актуальність дослідження. Першою і найбільш очевидною характеристикою перекладу кінодискурсу є така його особливість, як небуквальність. На відміну, наприклад, від перекладу наукового тексту, де точність є основним критерієм достовірності такого перекладу, переклад кінотексту – це дуже вільний переклад, в якому не настільки важлива точність тексту, що перекладається, скільки враження і відчуття, які такий текст залишає глядачеві після його сприйняття.

Зробити гідний переклад кінотексту під силу тільки перекладачеві, котрий володіє розвиненими інтерпретативними здібностями. Працюючи з текстами кінематографічних творів, перекладач стикається, відповідно, з таким функціональним стилем мови як художній стиль. Зазначений стиль найчастіше характеризується образністю, емоційністю мови. Він впливає на уяву і почуття читача, передає думки і почуття автора, використовує все багатство лексики.

Особливі труднощі при перекладі кінотекстів виникають, коли перекладачеві необхідно передати стиль тієї чи іншої епохи і відтворити відповідність культурним особливостям. Перекладач повинен спочатку перейнятися кінотекстом, досліджувати епоху, до якої належить той чи інший кінематографічний твір.

Проте комплексне дослідження, присвячене особливостям перекладу сучасних англомовних фільмів на військову тематику, у вітчизняній науці наразі відсутнє. Актуальність дослідження обумовлена інтересом перекладознавців до питань жанрового перекладу і, зокрема, перекладу кінофільмів військової тематики.

Метою роботи є виявлення закономірностей українського перекладу англомовних кінофільмів військової тематики (на прикладі американського фільму «Морпіхи»).

Досягнення сформульованої мети вимагає розв'язання таких **завдань**:

7

1. Розглянути поняття «переклад» у фахових студіях;

2. Охарактеризувати кінотекст як об'єкт перекладу;
3. Виокремити особливості перекладу фільмів на військову тематику;
4. Виділити власне лінгвістичні чинники перекладу кінотекстів;
5. З'ясувати екстралінгвістичні чинники перекладу кінотекстів;
6. Виявити лексико-семантичні трансформації при перекладі

англомовних фільмів військової тематики українською мовою;

7. Проаналізувати граматичні трансформації при перекладі англомовних фільмів військової тематики українською мовою;

8. Визначити лексико-граматичні трансформації при перекладі англомовних фільмів військової тематики українською мовою. **Об'єкт дослідження:** англомовний кінодискурс у контексті перекладу. **Предмет дослідження:** закономірності українського перекладу англомовних кінофільмів військової тематики (на прикладі американського фільму «Морпіхи»).

Методи дослідження. Мета й завдання роботи зумовили комплексне використання описового, порівняльного, контекстологічного, індуктивного та дедуктивного методів, а також методів генералізації, аналізу та синтезу. Для встановлення способів перекладу англомовних кінотворів на військову тематику українською мовою застосовувався метод дескриптивного перекладознавчого аналізу. З метою встановлення частотних показників способів перекладу досліджуваних текстів використано методи кількісного аналізу отриманих даних.

Матеріалом дослідження стали 100 прикладів, узятих із американської воєнної драми 2005 року «Морпіхи» («Jarhead»), та їхній переклад українською мовою.

Теоретичне значення дослідження полягає у подальшому розвитку жанрових перекладознавчих студій, зокрема, відтворенні змісту англомовних кінотворів на військову тематику українською мовою.

8

Практичне значення проведеного дослідження полягає у тому, що отримані результати можуть бути використані у практиці перекладу англомовних кінотворів на військову тематику українською мовою.

Структура роботи. Робота складається зі змісту, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаної літератури, списку використаних джерел.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ВИВЧЕННЯ КІНОПЕРЕКЛАДУ

1.1. Поняття перекладу в фахових студіях

Переклад – це вид рецептивно-репродуктивної двомовної мовленнєвої діяльності, яка передбачає поєднання смислового сприйняття, розуміння та відтворення (мовленнєвого) тексту і базується на сформованих лінгвістичних та іншомовних навичках, а також здатності до відтворення та передачі засобами мови. мова перекладає концептуальне представлення, яке відповідає концептуальному представленню в вихідному дискурсі [20].

До основних видів перекладу за формально-процесуальними ознаками належать: послідовний усний, усний і письмовий переклади. Імовірісне передбачення та пам'ять (особливо оперативна) відіграють важливу роль в синхронному перекладі; Від цього залежить швидкість і якість роботи перекладача. Процес рецепції і відтворення досягає найбільш повного «злиття» саме в цьому виді перекладу.

Мотиви в перекладі завжди непрямі. Суб'єкт діяльності - сприйняте і відтворене мислення - задовольняє соціальну потребу через задоволення пізнавально-комунікативної потреби, яку він викликає. Водночас, залежно від рівня опосередкованості мотиву перекладу відповідно до суспільних потреб, його типи мотивів мають чіткі відмінності від найбільшого непрямого мотиву до найменшого опосередкованого мотиву в письмовому перекладі [9]. Найбільш продуктивним, а також повним та глибоким за ступенем розкриття авторського задуму є письмовий переклад.

Порівняльний лінгвоперекладацький аналіз особливостей різноманітних трансформацій, що використовуються при перекладі художньої літератури з англійської мови на українську, набуває в даний час особливої актуальності за рахунок необхідності всебічного вивчення мови художньої літератури. Такі твори вимагають адекватного високохудожнього перекладу. І з подальшим

накопиченням потенціалу наукових знань якість перекладу творів художньої літератури набуває все більшої і більшої значущості [4].

У процесі перекладу часто виявляється неможливість використання відповідних слів і виразів, які надає словник. Відбувається це через відмінності систем вихідної мови і мови перекладу. У подібних випадках перекладач вдається до процесу трансформації перекладу. Такий переклад полягає в перетворенні внутрішньої форми слова або словосполучення або ж її повної заміни для адекватної передачі змісту висловлювання.

Необхідність застосування граматичних трансформацій природно виникає у процесі перекладу, так як в українській мові відсутні такі граматичні категорії, як артикль, герундій, інфінітивні комплекси, абсолютна номінативна конструкція. Граматичні трансформації зумовлюються різними чинниками – як суто граматичного, так і лексичного характеру, хоча вирішальну роль відіграють граматичні чинники мови перекладу.

Типовою для застосування в процесі перекладу художніх творів українською мовою є трансформація заміни порядку слів. Зміна порядку слів – це трансформація, за допомогою якої у перекладеному реченні змінюється порядок слів у порівнянні з реченням оригіналу відповідно до норм синтаксису мови, якою відбувається переклад [5].

Для англійського синтаксису є типовим використання складних конструкцій, що вводяться вказівним займенником *that*. При перекладі українською мовою подібні речення завжди спрощуються і відтворюються простими реченнями.

У той час, як для англійських питальних речень притаманним є непрямої порядок слів, українські перекладачі часто трансформують речення до норм українського синтаксису. З цією метою вони вживають трансформацію заміни порядку слів. В українських перекладах спостерігаємо, що присудок стоїть перед підметом, що є типовим для перекладу речень з прямою мовою, коли слова автора знаходяться після неї.

11

Перейдемо до опису основних когнітивно-психолінгвістичних парадигм мовної діяльності, цим вирішуючи завдання визначення когнітивно психолінгвістичних параметрів аналізу перекладу.

Когнітивна модель І. Корунця показує, що існують три схеми передачі

інформації – повна, скорочена і коротка. Виходячи з цього, І. Корунець постулює також переклад за повною, скороченою та короткою схемами [17]. Дослідник пояснює, що «під час процесу перекладу, залежно від завдання та його умов, відбувається безперервний перехід від споживання найбільшої кількості когнітивних ресурсів від повної схеми до найдовшої схеми через скорочену схему з проміжною позицією та назад» [17]. Розглянемо згадані схеми передачі / перекладу (див. Рисунок 1.1.):

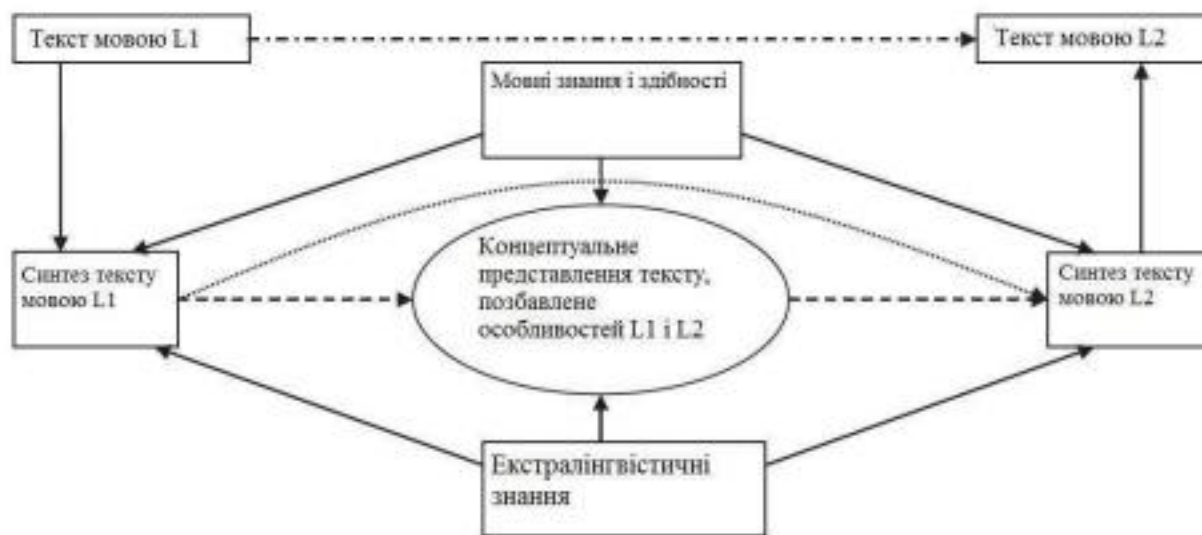

Рисунок 1.1. Когнітивна схема перекладу (пунктиром позначена повна схема, дрібним пунктиром – скорочена схема, пунктиром із крапкою – коротка схема перекладу

а) повна схема має на увазі побудову певного концептуального (поняттєвого) уявлення мовними засобами з урахуванням всієї повноти знань, пов'язаних зі знаком, які у зв'язку з конкретним мовним актом можуть бути залучені комунікантом (в т.ч. перекладачем) для максимально глибокого розуміння повідомлення. Передача інформації за повною схемою – це не

12

підбір лінгвістичних відповідників, а зрозуміле, осмислене та відчуте розуміння сенсу плюс породження висловлювання;

б) скорочена схема передбачає встановлення лінгвістичних відповідностей для інформації в певній мові (або відповідності між змістами висловлювань у мові-джерелі та мовою-меті при перекладі); при цьому смисли не виходять за межі словникових значень, не мають на увазі охоплення їхньої лінгвокультурної семантики; при цьому код-посередник (універсальний предметний код) не підключається та трансформації мислеобразу не відбувається;

в) коротка схема передбачає, що у певному мовному акті лінгвістичні відповідності встановлюються автоматично, стереотипно за сформованою стереотипною думкою. Сюди входять кліше, ідіоми, прецедентні висловлювання, етикетні формули типу «Пані та панове!», «З днем народження!».

Як пояснює І. Корунець, перекладаючи за цілісною схемою, перекладач будує і має на увазі «концептуальне уявлення» (висловлювання) змісту тексту (висловлювання), незалежно від специфіки мовного джерела. і мова перекладу; Згідно зі схемою абрєвіатури, існує вибір еквівалентних відповідностей між одиницями та змістом тексту (мови) мовою оригіналу та перекладу, при цьому «концептуальне представлення» не заважає ролі посередника; У короткій схемі між оригінальним і перекладеним формулюванням використовуються кліше та переклади, що моделюють [17].

При цьому ми розуміємо концептуальне уявлення як когнітивний конструкт (образ-схема, фрейм, скрипт та ін.), що включає певним чином структуровані й водночас варіативні компоненти відображають більш-менш повне уявлення про предмет, обличчя чи явище дійсності. Мислення-образ передбачає єдність образу (зорового або належного іншим органам чуття) певного предмета, особи або явища і відповідних компонентів ставлення до нього, які в даний момент стосуються окремих людей. Поняття психічної образності є. вужче за поняття концептуального уявлення. Обидва (але перш

13

за все психічний стан) формують психічну основу універсального тематичного коду «зв'язку між мовою та інтелектом», супутньої «мови образів і діаграм із внутрішнім мовленням». На основі імплікацій універсального тематичного коду та змішаного коду образу-об'єкта та мови «відбувається переклад мислення на людську мову» [7]. Ми вважаємо теорію генеративної граматики з її основними концепціями поверхневої та глибинної структури другою когнітивно-психологічною моделлю, вужчою та пов'язаною з конкретними граматичними структурами, але має значний пояснювальний потенціал для розуміння природи білінгвізму та перекладу. .

Теорія V. Karabana припускає наявність деяких глибинних структур (тобто NP + VP, V + N (Obj), Attr + N, V + Adjunct, Det + N, тобто іменник + дієслово, дієслово + іменник (об'єкт), ознака + іменник, дієслово + ситуація, артикль +

іменник). Ці структури утворюють єдину універсальну граматику для всіх мов і, на думку В. Карабана, демонструють «універсальну мову думки» («Менлез») [13].

У процесі мовлення згадані глибинні структури перетворюються на поверхневі структури – синтаксичні структури різної форми, які за допомогою трансформацій утворюють висловлювання в тій чи іншій живій мові. Навпаки, при сприйнятті мови поверхневі структури, з яких складаються висловлювання в тій чи іншій живій мові, розкладаються на структури нижчого рівня, в кінцевому підсумку - на мінімальний обсяг розуміння зв'язку між предметами і явищами дійсності.

Нижче наведено деякі концепції, які розвивають теорію В. Карабана і переходять у другу модель. Глибинні синтаксичні відносини «характеризуються, насамперед, не формами свого висловлювання, а своєю семантикою, своєю змістовною характеристикою. Можна припускати, що ці відносини є однаковими у всіх мовах, хоча їх формальне вираження у поверхневій структурі речення відрізняється від мови до мови. До глибинних синтаксичних зв'язків, на нашу думку, слід віднести такі, як «дія – діяч» (студент читає), «дія – об'єкт дії» (студент читає книгу), «дія – адресат дії»

14

(студент дав братові книгу), «означальний» зв'язок у найширшому значенні слова, тобто зв'язок «субстанції» та її ознаки (розумний студент; голосно говорить, гучна розмова тощо) та ін. Усередині цих основних типів глибинного синтаксичного зв'язку можна також виділити певні підтипи ; наприклад, всередині «означального» зв'язку можна виділити зв'язок темпоральний, локальний, причинно-наслідковий та ін.» [3].

На наш погляд, з практичної точки зору доцільно не стільки постулювати та каталогізувати універсальні, загальні, скільки лінгвоспецифічні глибинні та поверхневі структури. Сюди входять:

1) граматичні структури, засвоєні з раннього дитинства та відбивають прості предметні ситуації, чия семантико-граматична структура модифікована традицією когнітивно-логічного відображення дійсності (наприклад, Мене звати... / My name is...; Мені... років / I am... years old; У мене є... / I have...; На вулиці тепло. / It's warm outside; Йде дощ. / It's raining тощо);

2) семантико-граматичні поверхневі структури, засвоєні в процесі подальшої соціалізації (освіта, професійна діяльність, комунікативно інформаційне середовище) і відображають складніші предметні ситуації, чия семантико-граматична структура модифікована не тільки традицією когнітивно-логічного відображення дійсності, а й лінгвокультурою (наприклад, *We are running out of time.* / У нас мало часу; *Why would I?* / Чого це?; *He is too young to be appointed.* / Він занадто молодий для цієї посади; *I woke to find Maud cooking a meal.* / Я прокинувся, коли Мод вже готувала сніданок, щоб вистачило всім присутнім – *to be enough to go round*; *У нас закінчується хліб.* / *We are running short of bread*; *Того року зима в Києві була холодною.* / *Kyiv saw a cold winter that year*).

Формально правильний, але буквальний переклад таких глибинних структур і поверхневих структур порушує норми комбінації, когнітивного ракурсу і фокусу при відображенні предметної ситуації [18], що нерідко призводить до безглуздя, пор.: *Мене звати...* / *They call me...*; *Мені ... років.* / *Me... years*; *У мене є...* / *With me is (are)...*; *На вулиці тепло.* / *In the street (is)*

15

warm; *Дощить.* / *The rain is going*; *We are running out of time.* / *Ми марнуємо час*; *Why would I?* / *Чому я повинен був це зробити?*; *He is too young to be appointed.* / *Він надто молодий, щоб його призначили*; *I woke to find Maud cooking a meal – to be enough for all present.* / *Я прокинувся та знайшов Мод на кухні, де вона готувала на всіх присутніх*; *У нас закінчується хліб.* / *Bread is finishing with us*; *З якого біса?* / *From what need?*; *Того року зима в Києві була холодною.* / *That year winter in Kyiv was cold.*

Третьою когнітивно-психолінгвістичною (і водночас лінгвокультурною) парадигмою, що має значну пояснювальну силу для розуміння діяльності перекладача, видається семантико-образна парадигма, тобто сукупні теорії інтертекстуальних, прецедентних, міметичних фраз зі стійким образним та культурним змістом.

Загалом, третя парадигма може бути поєднана із описаною вище другою, вони можуть бути не розділені, а об'єднані у вигляді єдиної парадигми породжувальної граматики і семантики мовної діяльності. І логіко-граматичні відносини потенційних компонентів висловлювання, і узуальні словосполучення

в сукупності з образами, що стоять за ними (а також стереотипами, цінностями, етнокультурно обумовленими і соціально інтеріоризованими смислами), на наш погляд, у розширеному плані можна трактувати як «глибинні структури».

1.2. Кінотекст як об'єкт перекладу

На сьогоднішній день процес виконання перекладу фільму на замовлення студії включає кілька основних етапів: переклад, монтаж і інтеграція перекладу у фільм (з озвученням - монтаж і перезапис, з субтитрами - технічна реалізація). . Відзначено наступні процеси перед перекладом, які впливають на загальну якість кінцевого продукту:

обмежений час, виділений на роботу; низька оплата праці виконавців; відсутність професійно підготовлених фахівців; відсутність необхідної

16

супровідної документації (монтажних та пояснювальних листків); клієнтська політика (відсутність/наявність тренера зі стилю та/або супервайзера) [12]. На першому етапі готується переклад кінофільму. Часто виконавцем є позаштатний співробітник студії. Як правило, перекладач отримує монтажні листи діалогів, проте не завжди має вільний доступ до відеоряду, що може бути пов'язано з прагненням прокатника зберегти деталі кінопрем'єри в строгому секреті. В цьому випадку студії надають кіноверсію, де зображення, за винятком кіноперсонажа або тільки його рота, приховано або чорновий варіант фільму, що відрізняється від фінальної редакції, яку надсилають пізніше. Іншу складність представляє ситуація, коли перекладачеві дається обмежений час на ознайомлення з відеоматеріалом в межах студії, а подальша доробка перекладу здійснюється за відсутності можливості переглянути кінокартину [30].

На другій стадії текст для дубляжу проходить літературну редакцію і укладку, тобто переписується з метою створення точного перекладу діалогів фільму, ідентичного оригіналу за всіма компонентами (ідея, стиль, характер персонажів і т. д.) і повністю відповідного артикуляції, жестам і поведінці акторів на екрані [31].

Сьогодні для скорочення витрат виконання синхронізації нерідко довіряють перекладачеві або режисеру дубляжу. В ідеалі укладальник повинен

володіти мовою оригіналу, однак всупереч цій вимозі внутрішньомовні перетворення переказного тексту часто виконується без аналізу вихідних висловлювань. Як результат, зміни, що вносяться на цьому етапі, можуть призводити до смислових відмінностей між текстом перекладу і оригіналу. [34]

Зауважимо, що в той час як укладання вважається в Європі невід'ємною частиною дубляжу, в Японії синхронізація за артикуляцією не є обов'язковою: розбіжність усної мови з рухами губ розглядається як норма. При закадровому озвучуванні на другому етапі, крім загальної корекції, вивіряється довжина висловлювань. Так, необхідність переробки тексту при перекладі з англійської

17

мови на українську мову обумовлена тим, що вимова українських фраз займає на третину більше часу в порівнянні з вихідними висловлюваннями. При субтитруванні переклад редагується відповідно до передбаченої кількості рядків і знаків, тривалості і швидкості показу тексту, а також правил розбивки висловлювань на рядки. Найчастіше субтитри демонструються в нижній частині екрана з періодичністю, яка залежить від ритму сцени, але в середньому дорівнює 4,5-5 секундам, при розрахунковій швидкості читання 12-15 букв або 2,5-3 слова в секунду. Кількість рядків варіюється від одного до двох. Кожен рядок, як правило, передбачає при використанні кирилиці 35 знаків (у разі латиниці — 37, грецького і арабського алфавітів — 34-36, японських або корейських ієрогліфів — 12-14, китайського письма — 14-16) [41].

У деяких випадках можливості розміщення тексту можуть бути сильно обмежені: наприклад, в Фінляндії, де функціонують дві державні мови, верхній рядок відводиться для перекладу на фінську мову, а нижній — для перекладу на шведську.

На третьому етапі при озвучуванні відредаговані перекладені кінодіалоги розігруються під керівництвом режисера акторами, відібраними за погодженням із замовником на основі попередніх проб. Цей етап є найважливішою складовою підготовки кінокартини, оскільки під час тонування формується остаточний синхронізований текст і складається мовної маюнок ролі. Дослідження показують, що, в цілому голоси акторів дублювання звучать так само переконливо, як і оригінальні голоси, а в деяких випадках навіть значно більш переконливо і правдоподібно, ніж оригінали [35].

Це пояснюється тим, що вихідний кінодіалог записується не на майданчику, а після того, як фільм був знятий і змонтований — в умовах, схожих з дубляжем. Однак обмеженість числа виконавців, зайнятих в переозвученні, призводить до впізнаваності їх голосів і виникнення асоціації з зарубіжними акторами. Цей так званий «ефект радіопостановки» може мати як позитивний, так і негативний вплив на естетичне сприйняття кінофільму в

18

залежності від наявних у кіноглядача очікувань. В цілому відзначаються дві провідні тенденції: закріплення за іноземною кінозіркою деякого іншомовного артиста і практика використання в різних фільмах різних голосів для тонування одного і того ж закордонного актора, підбраного виходячи з особливостей персонажа.

На етапі озвучування в кінодискурс можуть вноситися модифікації на рівні просодики, а також лексики, в тому числі й ті, що впливають на змістову відповідність перекладу оригіналу. Розбіжності нерідко виникають не в результаті свідомих рішень, а є наслідком особливостей відтворення письмового тексту в вигляді усного мовлення і загальних принципів роботи. Так, як зазначалося, візуальний компонент дубльованого фільму може бути обмежений тільки зображенням говоріння персонажів. Крім того, іноді актори не мають можливості ознайомитися з кінофільмом цілком і працюють тільки над окремими сценами, в яких фігурують озвучені ними кіногерої. Важливо й те, що з технічних причин репліки кожного виконавця записуються окремо, а не у взаємодії з партнерами, як було раніше. Також в ряді випадків відступи від початкового тексту робляться відповідно до вимог спостерігача з боку замовника [37].

На завершальній стадії дубляжу виконується перезапис — зведення фонограми, яка включає діалоги, синхронні шуми (звуки, пов'язані з діями персонажів), несинхронні шуми (наприклад, спів птахів, гул людей на вокзалі) і музику. Також в остаточну версію включається переклад графічної складової кінофільму, виконаний у вигляді позакадрових реплік або підготовлений у вигляді субтитрів. Останнім часом все більшого поширення набуває явище, яке ми називаємо «локалізація» («переклад-палімпсест»), коли письмові вербальні елементи, включаючи великі і заключні титри, замінюються перекладними з максимальним збереженням особливостей написання та подання вихідного

тексту. Описані принципи підготовки кінофільмів відповідають практиці країн Європи, а саме Німеччини, Іспанії та Італії. У Франції дублювання включає додатковий етап — виготовлення спеціалістами-

19

детекторами (*détecteurs*) ритмічної стрічки (*le bande rythmo*) з оригінальним відеорядом і синхронізованим перекладним діалогом, з якої актори озвучування читають роль. Відзначається тенденція до уніфікації підходів до субтитрування, обумовлена активним обміном досвідом і доступністю необхідного програмного забезпечення, в той час як сфері професійного дублювання притаманні своєрідність, традиціоналізм і закритість. Ще одна тенденція є розвиток аматорського-фанатського перекладу в формі закадрового озвучення (*fandubs*) і субтитрів (*fansubs*) [59].

З точки зору перекладознавства переклад кінофільмів, кінопереклад, а ширше переклад аудіовізуальних матеріалів, аудіовізуальний переклад, являє собою переклад усної та писемної форм мови, які є невід'ємною частиною полісеміотичного твору, з метою подальшої інтеграції переказного тексту в усному і / або письмовому вигляді. Аудіовізуальний переклад виступає гіперонімом по відношенню до кіноперекладу і включає переклад кінофільмів, телефільмів, телепередач, новин, рекламних роликів, вистав, опер та інших мультимедійних матеріалів. Усне відтворення пов'язано з дублюванням, закадровим озвученням і аудіодескриптором, письмове — з субтитруванням. За класифікацією типів перекладу, заснованою на зіставленні «форм вживання» вихідної і переказної мови, ми характеризуємо кінопереклад як комбінований тип: перекладач працює з промовою і монтажними листами, оформлює текст письмово і передає його для інтеграції в кінофільм в усній або письмовій формі [58].

У науковій літературі варіантами терміну «кінопереклад» (*film translation*) є «кіно / відео переклад», «переклад кіно / відео матеріалів», «переклад в кіно», «переклад для кіно» (*translation for the cinema*). В науковій літературі варіантами терміну «аудіовізуальний переклад» (*audiovisual translation*) — «медійний переклад» (*media translation*), «мультимедійний переклад» (*multimedia translation*), «екранний переклад» (*screen translation*). Вибір конкретного модусу перекладу в національному масштабі обумовлюється історичними, соціокультурними та

Інші фактори, що формулюються як переваги і недоліки (можливість / неможливість чути справжні голоси акторів, збіг / розбіжність модусів оригіналу і перекладу, більша / менша здатність до залучення аудиторії в дію кінофільму і т. д.), мають суб'єктивну природу: їх оцінка залежить від віку і освіти кіноглядачів, їх знання реалій, звичаїв і культури інших країн, а також індивідуальних переваг і звичок [38].

Наприклад, опитування демонструють такі загальні тенденції: субтитрам віддає перевагу категорія молодих кіноглядачів, які мають вищу освіту, регулярно відвідують кінотеатри, що розглядають субтитри як засіб вивчення іноземної мови. З цієї причини ми не будемо зупинятися на відмінностях типів кіноперекладу і сфокусуємось на загальних закономірностях, які охарактеризуємо в рамках функціонального підходу до типології дискурсів і в термінах обмежень, прийомів і норм.

Перша функціональна характеристика кінодискурсу з позиції перекладознавства представлена в статті Г. Готтліб. Автор розглядає текст дублювання як результат передачі вихідного тексту, який мав письмову основу і був відтворений усно із залученням «екстралінгвістичних допоміжних засобів». Г. Готтліб вважає, що переклад аудіомедіальних текстів повинен, головним чином, враховувати умови немовного середовища, присутні в оригіналі, і ступінь участі додаткових засобів вираження і бути орієнтованим на одержувача. Ці особливості припускають, що при кіноперекладі можливі відхилення від «інваріантності плану змісту», що має першорядну важливість для інформативних текстів, і «аналогії форми і естетичного впливу», що вимагається при передачі експресивних текстів, на користь тотожності ефекту, що відповідає поводженню, характерному для перекладу творів оперативної спрямованості. На думку дослідниці, при дублюванні в деяких ситуаціях переклад може набувати «допоміжний характер» і в цьому крайньому випадку служити лише канвою для остаточного формулювання синхронного тексту [57]. Х. Діас-Кінтас відносить

кінопереклад до художнього перекладу і об'єднує його з перекладом поезії,

прози, драми і опери [56].

Проблематика аудіовізуального перекладу докладно розглядається в роботі А. Сербан стосовно перекладу п'єс для їх подальшої постановки, але деякі висновки можуть бути поширені і на кінодискурс. Зокрема, вона пише про те, що драматичний текст являє собою лише один з опціональних компонентів в ряду взаємопов'язаних систем, що складають дійство, тому його переклад вимагає співвіднесення слова з майбутньою дією, врахування ритму, інтонаційного малюнка, тону і гучності висловлювань, а також виявлення та відображення в тексті на приймаючій мові тих структурних особливостей оригіналу, які визначають потенціал його сценічної реалізації, навіть якщо їх передача може привести до значних зрушень в лінгвістичному і стилістичному планах».

На думку А. Сербан, значимість таких рис театрального дискурсу, як «сценічна вистава» (performance) і «спрямованість масового глядача» (public dimension), виправдовує модифікації вихідного тексту і при перекладі висувають на перший план збереження тієї функції діалогу, яку він виконує як елемент вистави. А. Сербан коротко зазначає, що переклад кінематичних текстів ускладнений вимогою врахування кінетики візуальних компонентів при дубляжі і швидкості читання для субтитрів [59].

Ю. Шульженко розміщує кінопереклад і сценічний переклад в спектрі художнього перекладу з перекладом Біблії, який передбачає максимальну близькість вихідного і переказного дискурсів, і поетичним перекладом, за яким слідує переклад сучасної літератури, що межує з іншим великим кластером — перекладом текстів загальної спрямованості. Згідно діаграми дискурсивних прототипів, в фокусі кіноперекладу знаходиться відтворення креативного потенціалу мовних засобів оригіналу, що не виключає зсуву перспективи в тексті перекладу, тобто зміни точки зору мовця, оповідача або читача з позиції культури, відносини, місця і часу. Як і С. Басснетт, Ю. Шульженко бачить особливість аудіо- та мультимедійні перекладу у

властивостях мови кіно, специфіці побудови драматичного діалогу та взаємовпливів різних семіотичних кодів. Найважливішими характеристиками дискурсу вона називає «риторичну організацію» (rhetoric) і «усну відтворюваність» (speakability) і зазначає, що їх передача є проблемою в тих

випадках, коли ці структури вихідного тексту входять в конфлікт з культурно зумовленими очікуваннями і мовними конвенціями, прийнятими для різних типів тексту в приймаючій мові. У аудіомедіальному перекладі дослідниця пропонує віддавати пріоритет тому підходу, який дозволяє передати виразність, закладену в людському голосі [51].

До лінгвістичних проблем кіноперекладу відноситься весь спектр складнощів, пов'язаних з передачею лексики, граматичних конструкцій, особливостей мовного реєстру, а також використовуваних виражальних засобів мови. До числа таких проблем зараховують інвективи, терміни, контаміновану мову, іншомовні вкраплення, багатомовність. Труднощі перекладу «словесної пластики» кіноперсонажів пов'язані з проміжним положенням літературного діалогу, який прагне, з одного боку, до «свободу форми», а з іншого, до «мовного автоматизму», шаблонів [51].

Розглядаючи питання передачі стереотипних висловлювань, як, наприклад, *You can not do this to me !, Do something !, What are you talking about ?, Are you all right ?*, можна вказати, що традиційні репертуари таких формул в англійській і українській мовах знаходяться в складному співвідношенні і вимагають врахування прагматичного аспекту комунікації. У науковій літературі варіантами терміну «обмеження» (*constrain*) є «детермінатор», «фактор, що лімітує» (*limitation*), «умова, що мається на увазі» (*implication*), «фактор» (*factor*), «селектор», «фільтр» [24].

Соціокультурні мовні елементи, що ускладнюють кінопереклад, включають реалії (безеквівалентну лексику), власні імена, ідіоматичні вирази і жаргонізми, діалектні і варіантні особливості, гумор. Також впливати на переклад можуть немовні особливості соціокультурного характеру, що містяться в образотворчому і звуковому планах кінофільму. Семіотичні

23

обмеження стосуються взаємодії і взаємовпливу вербальних, образотворчих та звукових знаків кінодискурсу. Ці фактори формулюються у вигляді вимоги «синхронії змісту» (*content synchrony*), виробленої в сукупності усіма кодами кінодискурсу, тобто когерентності переказного аудіовізуального тексту на рівні діалогу, кінетики персонажів і ситуації, що розгортається на екрані [15].

Формальні (форматні) фактори визначаються модусом кіноперекладу і

відносяться до семіотичних аспектів. Так, для дублювання такими фільтрами є:

1) фонетична (аудіальна, акустична) синхронія, що передбачає відтворення просодичних характеристик і паралінгвістичних елементів мови; 2) візуальна синхронія, яка включає синхронію за артикуляцією і кінетику (ядерна синхронія);

3) синхронія по тривалості звучання [48].

При субтитруванні форматним детермінатором служить просторово часова синхронія, що вимагає, щоб текст укладався в визначену кількість знаків, тривалість його показу відповідала швидкості читання і здатності кіноглядачів охопити візуальний ряд, а час появи субтитру корелювалося з діалогом. Специфічні екстралінгвістичні складності, пов'язані з модусом, включають проблему передачі нерозбірливої або погано почутої мови кіногероїв і реплі, що накладаються (полілогу), а також інший момент —

неможливість використання коментарів. Звісно ж важливо відзначити, що в деяких роботах висувається ідея про «нульове обмеження», що позначає незначну присутність або повну відсутність лінгвістичних і екстралінгвістичних факторів, що ускладнюють переклад. Так, А. Честерман наводить дані про те, що з розглянутих ним в роботі випадків перекладу нульове обмеження відзначається в 16% дубльованих і 37,5% субтитрованих прикладах [54].

В цілому, якщо лінгвістичні та культурологічні фактори традиційно вивчаються в рамках загального перекладознавства, то семіотичні і формальні обмеження кіноперекладу мають особливий характер. Тому на противагу

24

думці С. Баснетт і А. Лефевра деякі лінгвісти-перекладознавці, серед яких В. Річард, Г. Готтліб, вважають, що екстралінгвістичні обмеження аудіовізуального перекладу і особливості аудіовізуального дискурсу як вторинної моделюючої системи визначають необхідність виділення цього типу перекладу з галузі художнього перекладу в окрему категорію [29].

У той же час емпіричні дослідження застосування методів і прийомів кіноперекладу свідчать про існування специфічних оперативних норм, тобто закономірностей поведінки перекладача в деякій соціокультурній ситуації — ситуації перекладу для кінопоказу. В. Річард, ґрунтуючись на результатах аналізу

перекладу на французьку мову п'яти кінофільмів, що відносяться до різних жанрів і вироблені як в домінуючій (США), так і в периферійній (Фландрія) (кіно-) культурних системах, говорить про те, що глобальними тенденціями кіноперекладу є: мовна стандартизація, натуралізація, експлікація і в меншій мірі відтворення лексико-граматичних особливостей оригіналу [58].

Під мовної стандартизацією мається на увазі нейтралізація при кіноперекладі присутніх у вихідних репліках відхилень від мовної норми, що відображають регіональні (діалектні) і ідіолектні риси. При цьому наголошується, що мовні особливості, які вказують на соціальну диференціацію кіногероїв, як правило, передаються в повному обсязі.

Друга норма — натуралізація — характеризує орієнтованість на приведення переказного тексту у відповідність з реаліями і дійсністю приймаючої країни. На противагу екзотизації (форенізації) дана норма означає, що вимова іноземних імен, топонімів та запозичень адаптується до фонетики мови перекладу, а культурно марковані елементи, які видають іноземне походження кінофільму, такі як одиниці виміру, посилання на національні види спорту, назви специфічних продуктів харчування, референції на імена відомих людей, жарти і т. д., переважно піддаються фаміліризації (доместикації). Так, в кіноперекладі «inches» — дюйми перетворюються в «сантиметри», «miles» — милі — в кілометри, «acres» — акри — в гектари,

25

північноамериканський щорічний чемпіонат Головної ліги бейсболу «The World Series» — «Світова серія» — в Чемпіонат світу з футболу, американський ресторан «The Cheesecake Factory» — в кафе «Сирники», вигук «wow!» — в Ого! і т. д. Крім того, до натуралізації відносяться візуальна синхронізація, яка дотримується тим суворіше, чим більший план кіно персонажа, що вимовляє репліку, а також локалізація графічних елементів. Норма експлікації виводиться з наявності випадків роз'яснення і конкретизації в кіноперекладі неясних висловлювань або висловлювань, що неоднозначно розуміються, посилення логічних зв'язків, переведення з опорою на відеоряд, додавання реплік [21].

1.3. Особливості перекладу фільмів на військову тематику Вивчення та

розуміння лексики та семантики військової мови є важливим елементом ефективного спілкування. Ці терміни визначають різні аспекти військових операцій і допомагають забезпечити точність і ясність обміну інформацією. Потім ми розглянемо терміни, які визначають різні аспекти військової сфери.

Відповідно до нашої теми можна виділити такі лексико-семантичні групи:

- взаємовідносини (поділяються на повсякденні: *Army brat* – дитина військовослужбовця, *pard* – приятель; між різними категоріями військовослужбовців залежно від звання та посади: *area bird* – черговий, *boot* – новобранець, *zebra* – сержант; та між військовослужбовцями різних країн: *digger* – австралійський солдат, *Jap* – японський солдат);

- фізична активність (щоденна служба: *to dog a watch* – ділити час вахти з товаришем; під час бойових дій: (*to dirt* – залягати в окопі, *to go over the top* – йти в атаку, *to get one* – отримати поранення; тренування: *battle inoculation* – навчання в умовах, максимально наближених до бойових);

- вільний час (*dicky leave* – самовільне залишення частини, *dicky run* 26

- короткочасне звільнення);

- навколишнє середовище (їжа: *ink* – кава, *army biscuit* – сухар, *bug juice* – спиртне; зброя та обладнання: (*chopper* – гвинтокрил, *egg* – бомба, *rat trap* – підводний човен; стан здоров'я: *basket case* – тяжкопоранений, *played out* – виснажений, *chopped* – вбитий) [16].

Одна з важливих груп термінів у військовій мові відображає функції та ролі різних елементів армійської діяльності. Наприклад, термін "*Supply chain*" визначає процес переміщення та розподілу обладнання та ресурсів, який визначається як важливий аспект військового управління. Ще одна важлива група термінів визначає тип обладнання та зброї, яку використовують в армійських операціях. Наприклад, термін "*Fighter Jet*" визначає швидкісний військовий літак, призначений для повітряного бою. Терміни, що відображають військові операції, також становлять значущу частину військової термінології. Наприклад, термін "*Blitzkrieg*" визначає стрімке і інтенсивний військовий наступ, часто пов'язане з Другою світовою війною. Терміни, що вказують на ранг та ієрархію в армії, є необхідною складовою: слово "*General*" що, означає

високопоставлений військовий офіцер. Врахування технологій та інновацій у військовій мові визначає розвиток новітніх засобів та технологій. Наприклад, термін "*Unmanned Aerial Vehicle (UAV)*", який використовується для розвідки та бойових дій. Також є терміни, що відносяться до історичних та культурних аспектів: "*Geneva Conventions*" - міжнародні угоди, що регулюють поведінку військових конфліктів [8].

Військова термінологія формується шляхом використання характерних для англійської мови методів словотворення, а саме морфології та лексико семантики. Лексико-семантичне формування англійських військових термінів є особливо важливим, оскільки воно дозволяє створювати нові слова або терміни за допомогою лексичних і семантичних елементів, які мають чітке і чітке значення. Ці терміни використовуються для конкретного визначення понять у сфері військових операцій. Такий підхід забезпечує

27

високу точність, чіткість і ясність слів, що вживаються у мовленні між фахівцями у сфері оборони [10].

До морфологічних способів утворення військових термінів належать такі способи:

приєднання, складення, конверсія, скорочення. Згуртованість відіграє ключову роль у формуванні мови, яка використовується для опису різних аспектів збройних сил, їх оснащення та операцій. Додаючи префікси та суфікси до базових слів, можна створювати або змінювати військові терміни для передачі певних значень, функцій або характеристик, наприклад, "*missileer*" або "*rocketeer*".

Словоскладання передбачає створення нових термінів шляхом поєднання двох або більше слів для вираження конкретних понять або ідей, пов'язаних з армією, їх обладнанням і операціями. В науковій літературі такі складні слова розглядаються як лексичні одиниці, в яких значення другої компоненти уточнюється значенням першої. Наприклад, "*airborne*" є результатом сполучення слів "*air*" (повітря) та "*borne*" (переносити), і воно вказує на військові підрозділи, які проводять десантні операції; "*terror weapon*" (терористична зброя) конкретизує призначення зброї, підкреслюючи її намір завдати шкоду не тільки військовим цілям, але і цивільним особам. Такий спосіб

формування слів вважається найбільш продуктивним на поточному етапі розвитку англійської мови. Також такий метод дозволяє точно визначити функції, характеристики або дії, пов'язані з військовими аспектами. Наприклад, слова "*countdown*" та "*target-seeking*" є чудовими прикладами такого підходу. "*Countdown*" вказує на обрахунок часу до певної події або операції, а "*target-seeking*" описує здатність системи або обладнання шукати та визначати ціль для подальших дій [7].

Конверсія — морфологічний спосіб утворення військових термінів, за якого слово вживається в новій частині мови без зміни форми. Це означає, що слово можна використовувати як дієслово, прикметник, іменник або в іншій мовній ролі, не вимагаючи змін до його написання чи вимови.

28

Перетворення дозволяє адаптувати слова до військового контексту, зберігаючи при цьому їх оригінальну форму та зовнішній вигляд, полегшуючи розуміння та використання військової термінології, напр. "*to officer*" або "*to mortar*" [2].

У військовій термінології часто використовуються скорочення та аббревіації, що дозволяють коротко й чітко позначити важливі концепції та терміни. Наприклад, "*UAV*" представляє собою скорочення від "*Unmanned Aerial Vehicle*", що перекладається як «безпілотний літальний апарат». Ця форма словоутворення дозволяє швидко ідентифікувати, зрозуміти поняття без зайвих слів та створити лаконічні й зручні терміни для використання в військовому контексті. Такий спосіб зазвичай застосовується для підвищення ефективності спілкування та зменшення обсягу тексту, зберігаючи при цьому точність та зрозумілість. Наприклад, слово "*copter*" є аббревіацією від "*helicopter*", а слово "*ROAD*" - від "*Reconnaissance Observation and Attack Device*", яке описує військовий обладнання для розвідки, спостереження та атаки [2].

Лексико-семантичний спосіб утворення містить в собі різні методи, такі як:

- перенесення значень, коли слова набувають нові значення, які відображають нові концепції, наприклад, "*Diesel*" або "*Pentagon*";
- зміна значень слів, що полягає в тому, що слова отримують інші значення в контексті військової термінології, наприклад, "*acquisition*";
- розширення значень, коли слова стають більш загальними і охоплюють більше понять,

наприклад, *"to land"*;

- звуження значення, коли слова стають більш конкретними й обмеженими у своєму використанні, наприклад, *"cruiser"*;

- запозичення з інших галузей науки або навіть інших мов, коли терміни позичаються з інших джерел для використання в військовій сфері, наприклад, *"bunker"* або *"Blitzkrieg"* [3]. Ці методи сприяють розширенню та розвитку військової термінології й забезпечують точність та чіткість у

29

мовленні військових фахівців.

Лінгвістичні запозичення дуже поширені, особливо коли йдеться про нову технологію чи нові поняття, що з'являються вперше. Це може включати запозичення слів з інших мов, зокрема латини чи грецької. Такі коментарі також підкреслюють специфіку та інноваційність військових технологій і практики. Крім того, англійська військова термінологія значною мірою базується на французькій та німецькій мовах. Це стало можливим завдяки історичним подіям, контактам та обміну інформацією між різними країнами.

Термін *"sabotage"* походить від французького слова *"saboteur"*, що означає «робити шкоду або заважати». Походження цього слова пов'язане з історією, коли французькі робітники використовували дерев'яні черевики (сабо) для пошкодження машин та обладнання під час страйків. Слово *"Blitzkrieg"* прийшло з німецької мови і перекладається як «блискавичний військовий наступ». Цей термін був використаний під час Другої світової війни для опису тактики швидкого та агресивного наступу. Вплив інших мов на англійську військову термінологію відзначається не лише у словах, але й у концепціях та тактиках, які були запозичені з інших культур та армій. Ця міжнародна взаємодія вносить різноманітність та глибину в військову мову та робить її більш багатозоровою та комплексною.

Термінологічна лексика військової галузі має великий інформаційний потенціал і відзначається значними прагматичними можливостями. У військовій сфері використання термінів є необхідним, оскільки вони дозволяють чітко й точно висловити складні поняття та ідеї. Військові терміни не тільки передають інформацію, а й сприяють зрозумілості та ясності. Однією з їхніх головних характеристик є прагматичний потенціал для швидкого та точного спілкування.

Ці терміни дозволяють висловити складні концепції та ідеї в найкоротший спосіб.

Важливою особливістю військових термінів є їх багатозначність і незалежність від контексту, як зазначено вище. Кожен термін має чітке визначення, що допомагає читачам чітко зрозуміти, незалежно від ситуації

30

використання. Однак у деяких випадках, коли є полісемія, контекст може впливати на розуміння терміну. Спеціальні терміни у військовій термінології мають чітко визначені межі, встановлені дефініцією чи дефініціями. Ця чіткість є важливим аспектом у відрізненні спеціальної лексики від загальної лексики. Загалом військова термінологія має великий прагматичний потенціал, сприяючи ефективній комунікації у цій сфері [2].

У військовій справі вкрай важливі точність і чіткість мови, адже навіть найменша помилка може призвести до біди. Тому адаптація термінології до контексту є важливим аспектом перекладу військових текстів. Це коригування передбачає врахування конкретного контексту та мети використання перекладу.

Поняття "Intelligence Gathering" (збір розвідувальної інформації) військової термінології є важливим інструментом для розуміння процесу збору інформації про ворожі сили. У контексті перекладу цього терміну контекстуальна адаптація відіграє ключову роль. В перекладі, може бути важливим надати додатковий контекст щодо способів і методів збору розвідувальної інформації.

Наприклад, використання терміну «збір інформації розвідувальними засобами» може точніше відобразити процес відбору інформації. Важливо враховувати, що збір розвідувальної інформації може бути спрямований на різноманітні об'єкти, включаючи сили противника, об'єкти інфраструктури, території тощо. Тому ситуаційна адаптація може включати точний опис об'єкта збору інформації [3].

Перекладачі повинні враховувати специфіку військової термінології та використовувати термінологію, зрозумілу військовому співтовариству. Наприклад, використання терміну «розвідувальна місія» дає зрозуміти військовим експертам. Контекстне налаштування може містити посилання на конкретні завдання та цілі, пов'язані зі збором інформації. Наприклад, опис «збір інформації для планування військових операцій» може підкреслити важливість

Практичні аспекти перекладу військової термінології включають розуміння передбачуваного використання перекладу, аудиторії, яка використовуватиме перекладений текст, і мети спілкування. Військові перекладачі обслуговують різноманітну аудиторію, включаючи військовослужбовців, командирів, аналітиків, журналістів і широку громадськість. Важливо враховувати, для кого призначений текст перекладу, і відповідним чином адаптувати термінологію. Наприклад, переклад для командира може включати більше стратегічної та тактичної термінології, тоді як переклад для загальної аудиторії може вимагати спрощення та уточнення термінології для кращого розуміння [5].

Важливо розуміти, з якою метою буде використовуватися перекладений текст. Наприклад, тексти для навчальних цілей можуть вимагати більш детальних пояснень або визначення термінів. Текст, який використовується для публікації у військових газетах, може бути в легшому, доступнішому форматі, орієнтованому на ширшу аудиторію.

У деяких випадках військові переклади можуть включати вимоги до документації, такі як стандартизований формат і структура. Перекладачі повинні дотримуватися цих вимог, щоб забезпечити уніфікованість і стандартизацію. Далі ми розглянемо приклад, який ілюструє практичні аспекти перекладу, де важливо враховувати цільову аудиторію.

Аудиторія – військовослужбовці: "The unit executed a flanking maneuver to outmaneuver the enemy forces" - «Підрозділ здійснив фланговий маневр з метою випередження сил противника». Мета перекладу - забезпечити зрозумілість та точність в описі військової тактики для військовослужбовців. Український переклад використовує термін "фланговий маневр," що є зрозумілим для військового персоналу.

Аудиторія – журналісти: "The military operation aimed at securing the region was successfully completed" - «Військова операція із забезпечення безпеки регіону успішно завершена». Мета перекладу - передати основні ідеї військової операції в доступній формі для журналістів та громадськості.

Український переклад використовує менш складні граматичні конструкції, забезпечуючи зрозумілість для широкої аудиторії читачів.

Контекстуальна адаптація у перекладі текстів військової тематики враховує види військових операцій та їх галузеву специфіку. Розглянемо перший пункт, досліджуючи та аналізуючи наступне речення: "Special forces are conducting a counter-terrorism operation" - «Спеціальні сили проводять операцію з протидії тероризму». У даному випадку, контекст вказує на те, що йдеться про дії спеціальних сил в сфері протидії тероризму [6].

Важливо враховувати, що спецназ може використовувати різні стратегії та тактики залежно від конкретної місії, наприклад, затримання терористів, розслідування чи антитерористичні операції. Тому при перекладі дуже важливо звертати увагу на ситуативну обстановку.

Вираз "counter-terrorism operation" вказує на те, що спеціальні сили здійснюють дії, спрямовані на запобігання або припинення терористичних акцій. При перекладі слід враховувати чи можливі адаптації, чи існують специфічні терміни в українській мові, які точно передадуть суть "counter terrorism operation", наприклад, «операція з ліквідації терористичних загроз». Для розгляду галузевої специфіки дослідимо речення "Naval artillery played a crucial role in the operation". Тут мова йде про операцію, в якій морська артилерія відіграла ключову роль.

Слід розуміти, що морська артилерія може використовуватися для підтримки берегових операцій, захисту морських зон або навіть для маневрування флоту. Вираз "Naval artillery" вказує на те, що йдеться саме про артилерійську підтримку, спрямовану на досягнення морських стратегічних цілей.

Перекладачі мають враховувати, що українська термінологія може змінюватися залежно від контексту. З огляду на всі прагматичні аспекти, вислів можна перекласти так:

«Морська артилерія відіграла вирішальну роль в операції».

Культурна адаптація є ще одним важливим аспектом перекладу військової термінології. Це передбачає врахування культурних особливостей і специфічних вимог різних військових груп і формувань. Військові традиції та звичаї можуть

відрізнятися від країни до країни, тому важливо, щоб переклади враховували ці відмінності.

Окрім того, культурна адаптація може стосуватися історичних аспектів військової діяльності та традиційних цінностей: "Fire Support" - український переклад може включати відповідний аналог «вогнева підтримка», але варто бути обережними, щоб врахувати те, що військова термінологія може мати власні нюанси в кожній країні.

Український еквівалент повинен відображати різні аспекти, які можуть включати артилерійську підтримку, авіаційні удари та інші види вогневої допомоги. Наприклад, у Сполучених Штатах "Salute" має важливе значення та специфіку. Військові зазвичай використовують "Salute" як вітання, показуючи повагу та підпорядкованість. В перекладі, можна використовувати термін «вітання», щоб відобразити його культурне значення.

У Великій Британії також використовується цей термін, але в британському військовому контексті це може бути адаптовано до «військове вітання» або «привітання». З урахуванням різних традицій і етикету, важливо забезпечити правильний контекст у перекладі. В інших країнах термін "Salute" також може потребувати відповідної адаптації залежно від конкретних військових звичаїв та культурних особливостей.

Культурна адаптація допомагає враховувати різниці в культурних контекстах та зробити переклад більш адекватним та зрозумілим для військових спеціалістів у кожній конкретній країні. При перекладі текстів важливо звертати увагу на врахування всіх культурних аспектів, традицій, точність інтерпретації та ефективності комунікації, а також важливо усвідомлювати суттєві відмінності між військовою термінологією в англійській мові, яка використовується в США та Великобританії. Наприклад,

34

у США термін «об'єднання» виражають за допомогою терміна "large unit", тоді як у Великобританії використовується термін "formation" [6]. Вираз "general staff" у США означає загальну функцію штабу, тоді як у Великобританії вона більше орієнтована на операційну та розвідувальну діяльність. У США "Special Forces" часто відомі як "Green Berets", у Великобританії існує термін "SAS" або "Special Air Service". Таким чином, перекладаючи англійські фільми на військову

тематику, важливо враховувати всі мовні, культурні та термінологічні аспекти між країнами, особливо між Сполученими Штатами та Великою Британією. Між військовими системами США та Великої Британії існують значні відмінності в ранзі, структурі та розумінні концепцій, що вимагає ретельного перекладу та використання термінології. Кожна ситуація перекладу може вимагати унікального підходу з урахуванням конкретного контексту та аудиторії, для якої призначений переклад.

35

Висновки до розділу 1

Переклад — це відтворення твору, написаного однією мовою, засобами іншої мови. Переклад – досить складне та багатогранне явище, пов'язане з багатьма різними сферами людської діяльності та пов'язане з багатьма лінгвістичними та гуманітарними науками. Тому його функція в сучасній науці досить широка. Класична тріада функцій:

інформаційна, естетична та експресивна, у процесі розвитку наукових дисциплін, пов'язаних із перекладознавством, доповнилася функціями творчою, культурною, освітньою, націєтворчою чи «самостверджувальною», тобто однією. річ, сприяючи збереженню культурних надбань нації в найважчі часи її існування, ставлячи їх нарівні з іншими мовами тощо.

Процес перекладу можна розділити на дві фази:

фазу аналізу та фазу синтезу. Формуючи речення, перекладач формує образ, який дає оригінал, постійно порівнюючи його з оригіналом і майбутнім сприйняттям реципієнта, перевіряючи, уточнюючи, співвідносячи кожен деталь із цілим. Аналіз перекладу не є еквівалентом звичного прийому, коли для сприйняття тексту не потрібно виходити за межі мови, якою створено оригінальний твір; У цих випадках перекладач виступає також і як приймач, а мова, якою він постійно користується, є для нього аналітичним інструментом і можливістю творчого синтезу.

Це означає, що переклад, залежно від його функціональної ролі в контексті мови-рецептора, може займати дві крайні позиції, між якими існує ціла низка перекладених інтерпретацій, що відрізняються від оригіналу. Однією з них є посередницька функція перекладу, яка взагалі є початковою функцією в практиці перекладацької діяльності. Завдяки другій функції переклад виходить за межі

своїх можливостей, а це означає, що його можна вважати специфічною формою міжмовної рецепції.

У процесі перекладу фільму перед перекладачем постає декілька цілей:

36

1) створити адекватне розуміння та усвідомлення одержувачем наданої інформації;

2) викликати емоційне ставлення до інформації, що викладається;

3) поширення культурних аспектів;

4) займатися щоденними, ідеологічними чи політичними справами.

Процес перекладу фільмів тісно пов'язаний із культурними явищами.

Аудіовізуальний переклад має свої особливості, оскільки в цьому типі

перекладу відбувається взаємодія між культурами та мовами. Завдання

перекладача — подолати культурні розриви, тобто перед ним постійно постає

завдання адаптувати культуру однієї країни до культури та мови іншої. У зв'язку

з цим виникає ще одна складність: проблема передачі елементів національної

культури та культурного досвіду, вираженого в аудіовізуальних матеріалах.

Основна мета перекладача - донести до читача художньо естетичні цінності

оригіналу, перекладач повинен виконати основну роботу для досягнення

повноти і ясності перекладу. Спеціаліст вільний у виборі дій, вирішуючи спосіб

перекладу тексту, але повинен пам'ятати про цілісність тексту, його зміст і

правильну передачу культурних особливостей. При перекладі військових

фільмів англійською мовою важливо враховувати всі мовні аспекти, а також

культурні та термінологічні відмінності між країнами, особливо між США та

Великобританією. Існують великі відмінності в ієрархії, структурі та розумінні

концепцій між військовими системами США та Великобританії, що вимагає

обережного підходу під час перекладу та використання термінології. Кожен

випадок перекладу може потребувати унікального підходу з урахуванням

конкретного контексту та аудиторії, для якої призначений переклад.

37

РОЗДІЛ 2. ПРОВІДНІ ЧИННИКИ УСПІШНОСТІ ПЕРЕКЛАДУ КІНОФІЛЬМІВ

2.1. Власне лінгвістичні чинники перекладу кінотексту

При роботі з іншомовними кінотекстами перекладачеві необхідно брати до уваги не лише лексико-стилістичний аспект, а й враховувати низку граматичних особливостей перекладу.

Граматичними проблемами перекладу можна вважати лише ті проблеми, що перебувають у сфері перекладацької, а не мовної компетентності. Так, розглядаючи та зіставляючи різномовні тексти, необхідно пам'ятати про те, що англійська та українська мови належать не лише до різних гілок індоєвропейської родини мов, але й до різних структурних типів мов: перша мова є прикладом переважно аналітичної мови, де граматичні відношення у реченні передаються вільними граматичними морфемами; українська ж мова є флективною, де граматичні значення та відношення передаються за допомогою пов'язаних граматичних морфем – флексій. Саме різниця у побудові мов, у наборі їх граматичних категорій, форм та конструкцій складають серйозну частину граматичних труднощів перекладу.

Щоб опанувати майстерністю перекладу кінотекстів, перекладачеві важливо знати структуру перекладацької діяльності, рівні та підрівні, на яких здійснюється реалізація перекладацького процесу. Представимо їх так: 1) розпізнавання слів та структури тексту;

2) досягнення поглибленого розуміння тексту;

- розуміння слів та словосполучень,
- розуміння речень,
- розуміння надфразових єдностей,
- розуміння всього тексту загалом;

3) рівноцінна передача сприйнятої інформації оригіналу за допомогою засобів перекладу;

4) заключна оцінка виконаного перекладу в межах контексту з опорою на понятійний апарат;

5) досягнення перекладачем повного розуміння тексту під час перекладацько-аналітичної діяльності.

Якщо структури речень та порядок слів у англійській та українській мовах збігаються, то речення перекладається без суттєвих змін, тобто структура речення

оригіналу передається аналогічною структурою у мові перекладу.

Але в цьому випадку, за умови дослівного перекладу, перекладач повинен не допустити спотворення сенсу оригіналу. У разі розбіжності у структурі мов задля досягнення адекватного перекладу тексту необхідно використовувати граматичні трансформації.

Граматичні трансформації – це насамперед «перебудова речення (зміна його структури) й усілякі заміни – як синтаксичного, так і морфологічного порядку» [8].

При зіставленні граматичних категорій та форм англійської та української мов зустрічаються такі явища:

- 1) відсутність тієї чи іншої категорії в одній з мов;
- 2) частковий збіг;
- 3) повний збіг [2].

Перекладацьким трансформаціям граматичного рівня підлягають лише явища з першої та другої групи. Наприклад, українська мова не має граматичних категорій артикля, герундія. Відсутні також інфінітивні та дієприкметникові комплекси та абсолютна номінативна конструкція. Усі часткові чи повні розбіжності функціонування норм двох мов, такі як розбіжності у категоріях стану, числа, часу, структурні відмінності мов, які широко представлені у кінофільмах, і зумовлюють застосування граматичних трансформацій при перекладі.

39

Граматичні трансформації поділяються на перестановки та заміни, додавання та опущення [14].

Перестановка – вид перекладацької трансформації – «зміна розташування (порядку представлення) мовних елементів в тексті перекладу порівняно з текстом оригіналу» [19]. Переміщуватися в реченні можуть слова, словосполучення, частини складного речення та самостійні речення.

Використання перестановок зумовлене головним чином різницею в побудові речення англійською та українською мовами. Англійське речення у звичайних ситуаціях починається з підмета або групи підмета, за яким розташовується присудок або група присудка, таким чином, центр повідомлення

(рема) стоїть на першому місці. Другорядна інформація (тема) – обставини місця та обставини часу – містяться в кінці [12].

В українській мові порядок членів речення відрізняється від англійської: на першому місці можуть стояти другорядні члени речення (обставини часу та місця), за ними може слідувати присудок і підмет. Відмінності такого роду слід враховувати під час перекладу.

Іноді під час перекладу кінофільмів використовується заміна частин складного речення – головного та підрядного речення. Самостійні частини речення також можуть змінюватися місцями. Перестановки застосовуються й у випадках великої за обсягом групи підмета, яка відсуває присудок.

У перекладацькій практиці при відтворенні кінофільмів широко поширені граматичні заміни. Заміні може підлягати граматична одиниця будь якого рівня: словоформа, частина мови, член речення, речення певного типу [2]. Заміни форм слова найчастіше спричиняють заміни числа у іменників, часу у дієслів, виходячи з їхніх стилістичних і структурних ужиткових особливостей.

Найбільш поширеним різновидом морфологічних заміни є заміни частин мови. Як правило, вони викликані відмінностями у вживанні слів та нормах поєднання в англійській та українській мовах, а в деяких випадках – відсутністю частини мови з відповідним значенням в українській мові.

40

Трансформація членування може призводити до перетворення простого речення вихідної мови у складне речення мови перекладу, при цьому складні синтаксичні конструкції речень замінюються простими. Протилежним явищем вважається об'єднання речень, що займає важливе місце у перекладацькій практиці. Цей прийом визначають як «заміну складного речення вихідної мови простим реченням у мові перекладу або перетворення синтаксичної структури в оригіналі шляхом з'єднання двох або більш простих речень. Об'єднання застосовується, як правило, в умовах відмінності синтаксичних чи стилістичних традицій» [5].

Таким чином, при перекладі англійськомовних кінотекстів українською мовою перекладачеві необхідно враховувати низку граматичних особливостей. За умови структурної розбіжності між мовами постає необхідність синтаксичної

перебудови, що досягається з допомогою використання таких граматичних трансформацій, як зміна порядку слів, зміна порядку частин речень і речень загалом, членування і об'єднання. Також можуть бути використані різні граматичні заміни: заміна частини мови, заміна стану, опущення, додавання.

На лексичному рівні формальні трансформації змісту мають два рівні вираження: денотацію та конотацію. Площина репрезентації на лексичному рівні пов'язана з концептуально-логічним ядром значення, тому трансформація формального змісту в перекладі є лексикографічним відповідником лексики, рецепція в мові перекладає набір семантики, відмінної від оригіналу. і оновлюється відповідно до контексту повідомлення.

Таксономічно припущені трансформації можна зрештою розрізнити на оцінно-емоційні, експресивні та функціонально-стилістичні. Результатом таких трансформацій є добір різномовних синонімів, що відрізняються відтінками значення – емоційними, експресивними та функціонально стилістичними.

При вивченні специфіки лексичного перекладу в кінематографічних текстах у рамках комплексного підходу необхідно враховувати також метод

41

структурно-семантичного аналізу з метою вивчення мовного значення семантичних елементів слів і понять. та спрямовані концепції збігу між авторським задумом, значенням слова та варіантами його перекладу. Системно цей підхід реалізує структурно-семантичний потенціал мови в контексті інших знакових форм, що належать до зазначеної системи.

Специфіка семантичної структури слів у різних мовах пояснюється відмінностями в лексичних системах мов, що виражаються в типі семантичної структури. Тому суть лексичної трансформації полягає в «заміні окремих лексичних одиниць» [4].

Розрізняють такі основні типи лексичного перетворення:

- Конкретизація - це заміна слова з широким значенням словом, яке є близьким до нього за змістом, але наділене вузьким значенням; - Генералізація - прийом, протилежний конкретизації, який полягає у заміні видової характеристики родовою;

- Додавання. Нерідко для передання
«комунікативного членування речення»

необхідним постає внесення до його структури додаткових слів: -
Опущення, яке прямо протилежне додаванню. Найчастіше опущенню
піддаються слова, які є надмірними з погляду змістовного значення; - Прийом
сміслового розвитку (модуляція). Заміна словникового відповідника
контекстуальним, пов'язаним із ним лексично; - Компенсація. Заміна елемента,
відсутнього в українській мові, іншим; - Прийом цілісного перетворення -
різновид смислового розвитку, у якому перетворюються окремі слова.

Кінематографічні тексти мають певну спорідненість із медіатекстами та
романами. Зокрема, там також часто вживаються образні словосполучення.
Метафори надають ясності, оригінальності та виразності художньому
вираженню, але можуть викликати труднощі у перекладача. Залежно від способу
перекладу метафоричні образи можна поділити на чотири групи: метафори, які
мають повні відповідники в українській мові та повністю

42

калькуються в ході перекладу; метафори, що частково не збігаються в образності
з українськими відповідниками, метафори, при перекладі яких образ повністю
змінюється, та метафори, що перекладаються шляхом послугування нейтральною
лексикою [1].

В англійській мові також є велика кількість лексичних одиниць, які не
мають відповідників в українському словнику. «Безеквівалентна лексика»
передається багатьма способами: транскрипцією та транслітерацією, пошуком,
описовим перекладом [2].

У зв'язку із соціальними змінами, розвитком науки і техніки та іншими
суспільними явищами англійський словник безперервно поповнюється
неологізмами, які створюються для позначення нових понять та термінів.
Перекладачеві важливо розглядати контекст, тому що слово набуває нових
відтінків значення, а іноді й нових значень.

Однак часто буває так, що просто діяти в широкому контексті недостатньо,
щоб чітко зрозуміти зміст заяви; іншими словами, значення висловлювання не
вичерпується його мовним значенням. Це трапляється в тих випадках, коли для

розуміння того чи іншого слова чи висловлювання необхідно знати відповідні факти або бути знайомим з історичною подією чи літературним твором, про який йдеться у фільмі.

Розуміння реальності базується на знанні справжньої правди, що стоїть за словами. Деякі реалії транскрибуються, але більшість реалій, представлених в англійському кіно, вимагають розкриття свого значення в процесі перекладу.

Тому рівень словникового запасу займає дуже важливе місце в перекладі фільмів. Щоб оволодіти лексичним аспектом перекладу, перекладач повинен володіти глибокими знаннями про іншомовне вживання, щоб стверджувати про доцільність використання тієї чи іншої лексики в мові вихідного тексту та перекладу.

43

Сучасне кіно — своєрідне гібридне явище. У них поєднуються основні ознаки офіційно-ділового, публіцистичного та художнього стилів. При цьому можуть використовуватись елементи наукового та розмовного стилю.

Немає сумніву в тому, що фільм, як українською, так і іноземною, не лише містить інформацію про події чи проблеми, а й справляє провокаційно пропагандистський вплив на читача. Тому мова, якою спілкуються про соціальні чи мистецькі теми, має бути зрозумілою не лише експертам, а й широкому загалу.

Зі стилістичної точки зору для фільму характерне поєднання наукового стилю (спеціальна лексика і термінологія, книжкові елементи в словниках і синтаксисі) з художнім стилем, зокрема візуальне та емоційне забарвлення, присутність слів різних класів загальний словниковий склад мови та розмовно побутовий синтаксис. Стосовно обсягу речень слід зазначити, що ці тексти характеризуються низьким використанням довгих і складних складних структур.

Спеціальна лексика та термінологія, що зустрічається в англійських фільмах, включає слова з номенклатури (назви організацій, партій, посад, установ тощо), економіки та міжнародних відносин. Ці лексичні одиниці відображають розвиток суспільства і визначають суспільні відносини.

Вони постійно «рухаються», замінюючи або доповнюючи усталені системи позначення словами та аббревіатурами, що відображають появу нових подій і

понять у цій сфері суспільного життя, або лексикою, яка комунікантам здається більш придатною для позначення відповідних подій і понять. поняття та їх нюанси [2]. Вивчення цієї лексики допомагає вирішувати практичні завдання перекладу, узагальнення та анотування цього виду літератури.

З іншого боку, експерти відчують труднощі з реальним перекладом, оскільки в мові перекладу немає відповідного слова, здатного відобразити цей об'єкт чи суб'єкт, передати колорит, етнічну його етнічну приналежність чи історію.

44

2.2. Екстралінгвістичні чинники перекладу кінофільмів

Відповідно до культуроцентричного підходу, процес перекладу не можна розуміти як перехід від одного мовного коду до іншого, оскільки він передбачає перенесення тексту з рідної культури в інше інше культурне середовище. Іншими словами, при перекладі необхідно враховувати культурний контекст оригіналу та перекладу. В останнє десятиліття вчені почали досліджувати процес перекладу не як інтелектуально-творчу діяльність окремого перекладача, а як об'єктивну діяльність, зумовлену об'єктивними чинниками, такими як соціокультурне середовище.

Культурні відмінності відображаються в різних мовних образах світу, на основі яких будуються вираження різних мов. Кожна культура має власні артефакти, які недостатньо зрозумілі або незнайомі іншим культурам [8]. Всі ці відмінності створюють певні труднощі при перекладі, але їх можна подолати в процесі спілкування між мовами шляхом засвоєння структури вихідної та цільової мов, а також використання різних способів передачі артефактів іноземної культури (наприклад, адаптація, вибір приблизних ознак у культурі цільової мови, які відповідають ознакам вихідної культури).

На думку багатьох вчених, вивчення мов і культур з'явилося на початку 19 століття. Цей напрямок успішно розвивали брати Грімм, творці всесвітньо відомої школи міфології, яка знайшла своє продовження в 60-х роках. і 70-х років 19 століття в працях А. Н. Афанасьєвої, Ф.І. Буслаєва, А. І. Через століття з'явилася австрійська школа "Wörter und Sachen". Вони спрямовують дослідників на вивчення складових елементів – невід'ємних частин лінгвокультури, демонструючи необхідність культурологічного підходу в різних галузях

мовознавства, насамперед у лексиці та етимології. Мова – джерело національної культури, психології та філософії, колыска історії та людського духу. Відома гіпотеза Сепіра-Уорфа [27] базується на розумінні нерозривності та єдності мови та культури 30-40-х років минулого століття. Проте активний і породжувальний характер мови, її здатність формувати національну культуру, психологію і творчість виявив ще Г. Гердер і на

45

початку ХІХ ст. Гумбольдтом. Їхні ідеї відображені в багатьох слов'янських країнах, у тому числі й в Україні.

Об'єктом лінгвокультурологічного дослідження є мовна (дискурсивна) функція мови, розглянута під кутом зору ціннісно-сміслового змісту. Таке визначення об'єкта лінгвокультурології походить від концепції Гумбольдта, згідно з якою мова бере активну участь у всіх найважливіших сферах культурного життя та дискурсу. «Мова, відповідно до розглянутої концепції, є універсальною формою первинної концептуалізації світу, засобом несвідомого знання, що містить пам'ять про важливі життєві події. Мова – дзеркало культури, що відображає лики минулих культур, інтуїції і категорії світоуявлень».

Толстой Н. І. говорив про те, що відносини між культурою і мовою можуть розглядатися як відносини цілого і його частини. Мова може розглядатися як компонент культури або знаряддя культури, що не є повністю ідентичними поняттями, особливо при порівнянні мови літератури і фольклору.

Культури та мови, особливо етнічні культури та окремі мови, мають структурну подібність. Вони демонструють ізоморфізм у функціональній організації та внутрішній ієрархії. Подібно до того, як ми розрізняємо літературні мови та діалекти, ми також розрізняємо розмовні вирази, а в деяких випадках і сленг, у межах кожної Н. І національної культури. Толстой виділяє чотири типи культури:

- «книжкова культура» або елітарна культура освіченого класу; - народна культура, селянська;
- культура середнього класу, розмовний еквівалент, яку часто називають «народною культурою» або «третьою культурою»;
- традиційна професійна субкультура (пасухи, бджолярі, гончарі, купці).

Дещо змінивши порядок перелічених мовно-культурних пластів, вчений створює такі дихотомії:

46

- літературна мова – елітарна культура;
- розмовний вислів - «третя культура»;
- прислівник - приказки-народна культура;
- сленг-традиція - професійна культура.

Один і той же набір відмінних ознак можна застосувати до обох:

- 1) нормальність - ненормальність;
- 2) наддіалект (надтериторія) – діалект (поділ території);
- 3) розбірні (сферичні, системні);
- 4) стабільний - нестійкий [1].

Слід зазначити, що наведені вище відомості слід віднести до наукового контексту взаємодії мови та культури. Перші згадки про вивчення мов і культур як науки можна знайти в працях Д.С. Лихачова Ю.М. Лотман, М.М. Покровський і Г. ДАНС. Степанова. Не можна не згадати, що у світовій лінгвістиці першим дослідженням мови та культури було дослідження Г. Б. Палмера [25]. У дослідженні «До теорії культурної лінгвістики» Х.Б. Палмер вважав лінгвістику новим напрямком у мовознавстві, визначаючи необхідність поглибленого вивчення взаємодії народу та його мови, підкреслюючи при цьому зв'язок між культурою та мовою.

Лінгвокультурологія як науковий предмет виникла у другій половині ХХ ст., тоді як культурологія вивчає самосвідомість людини стосовно природи, суспільства, історії, мистецтва та інших сфер її культурно соціального буття, тоді як лінгвістика досліджує свій світогляд природи. відображена і зафіксована в мові, у формі ментальних моделей мовних образів світу, культурологічна лінгвістика має своїм об'єктом як мову, так і культуру, які перебувають у межах об'єктного діалогу, у постійній взаємодії та русі.

Культурологічна лінгвістика – це розділ лінгвістики, який виникає на стику лінгвістики та культурології, вивчаючи прояви культури нації, які відображені та вбудовані в мову. З нею тісно пов'язані етнолінгвістика і соціолінгвістика.

Останнім часом з'явилася велика кількість фундаментальних праць, які вибудовують методологічний апарат цієї науки, подають унікальні методи опису мовного матеріалу та дають узагальнення важливої теорії в процесі аналізу мовних явищ. Однак, незважаючи на всі достоїнства цих досліджень, мова і культурологія все ще знаходяться на стадії становлення і розвитку, що потребує уточнення їх класифікації та теоретичного апарату.

Сьогодні розвиток міжкультурної комунікації потребує постійних досліджень і вдосконалення взаєморозуміння між різними народами. Це пов'язано з тим, що в мовознавстві з'являються нові напрямки вивчення особливостей тієї чи іншої мови, а також розгляду зв'язку мови з певними сторонами життя людини. Однак у сучасному суспільстві конфлікти виникають через культурні чи мовні відмінності. Дослідження мови та культурології є важливим аспектом запобігання можливим конфліктам.

Слід зазначити, що ця дисципліна є не лише поєднанням можливостей двох близьких напрямків, а й розвитком нових наукових напрямів, що створює можливості для аналізу та пояснення раніше невідомих лінгвістичних фактів.

Пояснення ідентичності національної культури, з точки зору лінгвокультуралізму, слід шукати в словах, які фіксують образи впізнаваних речей і явищ, оскільки саме слово виникає з дії і несе її потенційну енергію (потенційна модель культурної культури).).). робота). За допомогою культурно маркованого слова ми позначаємо систему координат, де живе людина, в якій формується образ світу як базовий елемент національної культури. «Називати» означає надавати певне значення, а надавати певне значення означає розуміти і привносити в свою свідомість. За цим словом у його звуковому чи графічному матеріалі криється фрагмент яскравого образу світу конкретної національної культури. Системність цінностей є відображенням системності самої культури, структури сформованого в ній образу світу. Взаємозв'язок між вивченням мови, культури та когнітивної лінгвістикою розкриває один із найпотемніших куточків культури: усвідомлення мови, без якого неможливе повне оволодіння мовою.

Розуміння

семантичного простору мови передбачає вивчення основної одиниці мови: значення. У лінгвокультурологічних дослідженнях розуміння такого семантичного простору залежить від визначення та структурування концептуального обсягу. Навпаки, для структурування концептуального шару необхідно проаналізувати основну одиницю концептуального шару, якою є концепт, який за деякими параметрами відрізняється від концепту.

Терміни «концепція» та «концепція» мають однаковий порядок, однаковий рівень, але не є еквівалентними. Якщо концепт — це сукупність відомих основних характеристик об'єкта, то концепт — це конкретне психічне утворення нації, змістовою площиною якого є зміст знання про цей об'єкт, а площиною вираження — зміст лінгвістичних знань. Концепти — це найскладніші побутові (життєві) поняття, які є важливими елементами відповідної концептуальної сфери мови та національної культури.

Незважаючи на те, що термін «концепт» давно увійшов у науковий обіг і визнаний одним із ключових понять когнітивної науки, питання його природи та змісту залишається дискусійним. В даний час досі немає чіткого визначення цього терміну. Кожен дослідник розуміє його по-своєму і вкладає в цей термін своє значення. Хоча існує багато трактувань терміна «концепт», погляди вчених все ж збігаються або принаймні перетинаються. Відзначимо «ідеальний» і духовний характер цього поняття; Підкреслюються національні умови та її культура; Кажуть, що це поняття виражається мовою. У сучасному мовознавстві з'явилося таке визначення культурологічної лінгвістики: мовознавство — це наука, яка вивчає процеси і результати вираження матеріальної і духовної культури в мові, взаємодію мови і культури. Лінгвокультура є частиною лінгвоетнографії. Особливість лінгвокультурологічних досліджень полягає в тому, що вони розглядають відносини між мовою та культурою з синхронічної точки зору, а не складаються лише з нееквівалентних одиниць. Тому лінгвокультурологія, народившись на «перетині» кількох споріднених наук, таких як:

49

культурологія, регіональна лінгвістика, етнолінгвістика, соціолінгвістика [63], тісно взаємодіє з ними, але по відношенню до них має свою специфіку і свій «інтегративний» аспект у вивченні питання «мова і культура». Мовознавство —

комплексна наука синтетичного типу, що вивчає взаємозв'язок і взаємодію культури і мови в її діяльності та відображає цей процес як цілісну структуру одиниць у єдності їх мовного і позамовного змісту. (культура) використовує систему методів. і до сучасних пріоритетів і культурних контекстів (систем спільних людських норм і цінностей).

Мовна культура – це нова модель дослідження процесу наукового та культурного мислення про мову та культуру. Це не лише розширює коло дослідницьких ідей, а й дозволяє глибше та різноманітніше сприйняти його можливості. А для перекладознавства він дає багатий практичний матеріал, який необхідно використовувати для створення еквівалентних і завершених перекладених текстів, особливо у сфері політичної комунікації.

Екстралінгвістичні аспекти включають культурно позначену лексику (або лексику з етнокультурною семантикою), яку часто поділяють на нееквівалентність, конотацію та зміст, залежно від того, якою мірою вона може бути передана іншою мовою під час перекладу, і якою мірою вона може бути передається іншою мовою при перекладі. вона передає явища з життя одного народу, не властиві іншому народу [5]. Культурно маркована лексика відображає особливості людей, їх спосіб життя, кодекси поведінки, географічне положення, історичні події, традиції тощо. [20].

Звернімося до культурно маркованої лексики, яка є найважливішим лінгвокультурним елементом для нашого дослідження.

Культурно маркованою лексикою називають слова, які мають екстралінгвістичну основу і тому є джерелом соціокультурної інформації про країну [15]. Синонімами є такі терміни:

лексичні одиниці з культурним компонентом, слова-реалії, національно забарвлені лексичні одиниці, екзотична лексика, екзотизми, безеквівалентна

50

лексика, культурно-специфічні лексичні одиниці, культурно-конотативна лексика, національно маркована лексика, етнокультурна лексика тощо. Окремо варто розглянути безеквівалентну лексику. Ці лексичні одиниці не мають стійких смислових відповідників в мові перекладу. Така лексика вимагає від перекладача не лише мовних, а й екстралінгвістичних знань, а саме фонових

знань культури мови-оригіналу.

Безеквівалентна лексика (БЕЛ) має вузьке і широке потрактування. 1.

БЕЛ у вузькому сенсі – це етнореалії, назви специфічних культурних знаків, поняття про які невідоме носіям другої мови, що вимагає його пояснення, а не підбору відповідника [50].

2. БЕЛ у широкому сенсі охоплює більше коло слів.

С. Влахов і С. Флорін [5] зауважують: «Реалії входять як самостійне коло слів, у рамки БЕЛ. Частково покривають коло реалій, але, водночас, виходять за межі БЕЛ терміни, вигуки, звуконаслідування, екзотизми, аббревіатури, звертання, відхилення від літературної норми; з реаліями стикаються власні імена і фразеологізми (і ті, і інші – з безліччю застережень); більшість згаданих лексем і виразів (виняток становлять, головним чином, терміни) мають і конотативні значення різного роду і різного ступеню, що дозволяє відносити їх до конотативних слів» [5].

До видів безеквівалентної лексики належать (За Л.К. Латишевим) [26]: - слова-реалії, що виникають через відсутність в культурно-історичному досвіді носіїв мови перекладу предмета або явища;

- тимчасово безеквівалентні терміни, що з'являються внаслідок нерівномірного поширення досягнень наук і техніки, соціальних нововведень; - випадкові безеквівалентні терміни, де мотивація появи є невідомою і скоріше за все залежить від різниці у світосприйнятті та ін.; - структурні екзотизми, що виникають через неможливість структурувати засобами мови перекладу аналогічну компактну номінацію для предмета або явища.

51

Безеквівалентна лексика передається за допомогою низки засобів:

транслітерація та транскрипція, калькування, описовий переклад [26].

Транскрипція та транслітерація як перекладацькі прийоми особливо поширені у відтворенні змісту кінофільмів. Транслітерація – це передача засобами мови перекладу графічного (літерного) складу слова іноземної мови, а транскрипція – це передача звукової форми літерами мови, якою здійснюється переклад [15].

Вони широко застосовуються при відтворенні іншомовних одиниць, найменувань і назв різного роду компаній, фірм, газет, журналів.

Гіперонімічний переклад є заміною видового поняття на родове, тобто передачу реалії певною мовною одиницею, яка має ширше значення, ніж та, що перекладається [15].

Уподібнення схоже до гіперонімічного перекладу, проте відрізняється тим, що уподібнювані слова, скоріше, називають поняття, у видовій ролі по відношенню до родового поняття, а не підпорядковане і підпорядковувальне поняття.

Описовий переклад. У цих випадках відповідності встановлюються між словом (або фразеологізмом) оригіналу та словосполученням перекладу, що пояснює його зміст [15].

Трансформаційний переклад – перебудова синтаксичної структури речення, лексична заміна з повною зміною значення вихідного слова або одне й інше одночасно [18].

Калькування. У перекладі кінофільмів цей прийом характерний не лише для передачі значень слів-реалій, тобто загальноживаних слів у певній національній спільності, а й при відтворенні індивідуально-авторських неологізмів, коли перекладач, змагаючись з автором, вигадує такі ж виразні, як в оригіналі, оказіональні слова [18].

Таким чином, при виборі найбільш прийняттого прийому перекладу кінофільмів необхідно враховувати спосіб їхнього подання автором тексту

52

оригіналу та засоби, що використовуються ним, щоб довести до свідомості читача зміст оригінального тексту.

Перекладач розглядається як посередник між культурою ТО і культурою МП, як людина, котра знає обидві культури і займає проміжне положення між ними, а завданням перекладача є перетворення існуючого тексту за допомогою знаків іншого коду. Перекладач шукає не матеріальну, а функціональну єдність з оригіналом, яка виражається матеріальними розбіжностями знаків.

Висновки до розділу 2

Усі одиниці, що залучаються до перекладу іншомовних кінофільмів, можна розділити на еквівалентні та нееквівалентні підрозділи. Переклад

іншомовних фільмів українською вимагає від перекладача врахування певних особливостей на граматичному рівні. Структурні відмінності в мовах призводять до необхідності перебудови граматичних структур, що вимагає зміни порядку слів, зміни порядку словосполучень і речень в цілому, сполучень і сполучників.

53

РОЗДІЛ 3. ЗАКОНОМІРНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ПЕРЕКЛАДАЦЬКИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ ПРИ ВІДТВОРЕННІ ЗМІСТУ АНГЛОМОВНИХ ФІЛЬМІВ ВІЙСЬКОВОЇ ТЕМАТИКИ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ

3.1. Лексико-семантичні трансформації при перекладі англомовних фільмів військової тематики українською мовою

Для аналізу в роботі було відібрано та проаналізовано 100 прикладів, узятих із американської воєнної драми 2005 року «Морпіхи» («Jarhead»), та їхнього перекладу українською мовою. Цей фільм присвячено участі американської армії у війні в Перській затоці, відповідно, кінотекст є суттєво насиченим одиницями англомовної військової лексики й містить численні випадки їх використання.

Зауважуючи певну обмеженість наявних класифікацій способів перекладу, нами було модифіковано загальну класифікацію перекладацьких трансформацій, розроблену В. Карабаном [13]. Згідно з модифікованою класифікацією, виокремлюємо такі способи перекладу, уміщені в межах трьох основних різновидів перекладацьких трансформацій:

1. Транскодування, що містить у своїй структурі такі способи перекладу: - транслітерація, себто транскодування графічної форми оригінального слова; - транскрипція, себто транскодування звукової форми оригінального слова; - еквівалентний переклад, себто транскодування одиниці оригіналу за формою та змістом, що відповідає одному зі словникових значень слова; - нульове транскодування – пряме включення іншомовного слова латинськими літерами до тексту перекладу.

2. Лексико-семантичні трансформації, що містять у своїй структурі такі способи перекладу:

54

- конкретизація, або заміна родової назви видовою назвою;
- генералізація, або заміна родової назви родовою назвою;
- модуляція, або заміна словникового еквіваленту оригінального слова контекстуальним.

3. Лексико-граматичні трансформації, що містять у своїй структурі такі способи перекладу:

- антонімічний переклад, або заміна форми слова або словосполучення на протилежну;

- граматична заміна – заміна частини мови, синтаксичної конструкції, типу речення, що первинно були використані в оригінальному тексті; - декомпресія, або введення до перекладу лексичних елементів, що були відсутні в оригінальному тексті;

- компресія, або вилучення з тексту перекладу плеонастичних або тавтологічних елементів;

- транспозиція, або структурні зміни в порядку слідування одиниць; - описовий переклад, або пояснення значення іншомовної реалії; - компенсація, або заміна елемента оригінального тексту будь-яким іншим елементом, що компенсує втрату інформації;

- цілісне перетворення, або вираження смислу іншомовного тексту засобами мови перекладу, які не є ані словниковими, ані контекстуальними відповідниками певної реалії.

Еквівалентним є переклад, який передбачає транскодування одиниці оригіналу за формою та змістом, що відповідає одному зі словникових значень слова.

Розглянемо приклад із англомовної воєнної драми «Морпіхи»: *When we want to see what the Arabs are doing, but so that they don't see us, we use periscopes*[61]

Автор українського перекладу пропонує такий варіант відтворення оригінального змісту:

Коли ми хочемо побачити, що роблять араби, але щоб вони нас не побачили, то використовуємо перископи [60].

Розглянемо оригінальну англомовну одиницю військової лексики *periscopes* [61]. Зазначена лексема як у англійській, так і в українській мові має ідентичне головне значення – пристрій для здійснення спостережень із борта бойової машини чи судна, отже, для його перекладу в українському варіанті було використано повний еквівалент – *перископ*. Очевидно, що в українській фаховій лексиці військової сфери наявний повний еквівалент зазначеного терміна, себто, в наведеному випадку йдеться про використання повного варіантного відповідника.

Розглянемо приклад із англомовної воєнної драми «Морпіхи»: *It's like a motherboard, nothing will go anywhere without it* [61]. Автор українського перекладу пропонує такий варіант відтворення оригінального змісту:

Це все одно, що материнська плата, без неї нічого нікуди не поїде [60].

Охарактеризуємо наступну оригінальну англомовну одиницю військової лексики *motherboard* [61]. Зазначена лексема як у англійській, так і в українській мові має ідентичне головне значення, позначаючи центральний елемент електронного устаткування бойової броньованої машини, що являє собою друковану плату, на якій розміщені різноманітні компоненти та з'єднання. Для перекладу іншомовного терміна в українському варіанті було використано повний еквівалент – *материнська плата*. Очевидно, що в українській фаховій лексиці військової сфери наявний повний еквівалент зазначеного терміна, себто, в наведеному випадку йдеться про використання повного варіантного відповідника.

Розглянемо приклад із англомовної воєнної драми «Морпіхи»:

Our operational area is five kilometers of desert [61].

Автор українського перекладу пропонує такий варіант відтворення оригінального змісту:

Наш операційний район – оці п'ять кілометрів пустелі [60].

Розглянемо наступну оригінальну англомовну одиницю військової лексики

operational area [61]. Зазначена лексема як у англійській, так і в українській мові має ідентичне головне значення, позначаючи простір, у якому екіпаж бойової броньованої машини здійснює оперативні дії. Для перекладу іншомовного терміна в українському варіанті було використано повний еквівалент – *операційний район*. Очевидно, що в українській фаховій лексиці військової сфери наявний повний еквівалент зазначеного терміна, себто, в наведеному випадку йдеться про використання повного варіантного відповідника.

Розглянемо приклад із англійської воєнної драми «Морпіхи»: *Don't cover the radiator, let it not heat up, it is already hot here* [61]. Автор українського перекладу пропонує такий варіант відтворення оригінального змісту:

Не накривай радіатор, хай він не гріється, тут і так спекотно [60].

Розглянемо наступну оригінальну англійську одиницю військової лексики *radiator* [61]. Зазначена лексема як у англійській, так і в українській мові має ідентичне головне значення, позначаючи пристрій бойової броньованої машини, що забезпечує проходження охолоджувальної рідини крізь невеликі трубки й резервуари, необхідне для нормальної роботи двигуна. Для перекладу іншомовного терміна в українському варіанті було використано повний еквівалент – *радіатор*. Відзначимо, що в українській фаховій лексиці військової сфери наявний повний еквівалент зазначеного терміна, себто, в наведеному випадку йдеться про використання повного варіантного відповідника.

Розглянемо приклад із англійської воєнної драми «Морпіхи»:

Look at the relay, what does it show? [61]

Автор українського перекладу пропонує такий варіант відтворення оригінального змісту:

Поглянь на реле, що там показує? [60]

57

Охарактеризуємо наступну оригінальну англійську одиницю військової лексики *relay* [61]. Зазначена лексема як у англійській, так і в українській мові має ідентичне головне значення, позначаючи елемент електричної системи бойової броньованої машини, що являє собою електромеханічний пристрій управління, який забезпечує замикання та розмикання електричних ланцюжків при поданні керівного сигналу від органів керування на панелі приладів або від датчиків. Для перекладу іншомовного терміна в українському варіанті було використано

повний еквівалент – *реле*. Відзначимо, що в українській фаховій лексиці військової сфери наявний повний еквівалент зазначеного терміна, себто, в наведеному випадку йдеться про використання повного варіантного відповідника.

Розглянемо приклад із англomовної воєнної драми «Морпіхи»: *Every man must have a fucking retainner or he'll fly off the reels in no time* [61].

Автор українського перекладу пропонує такий варіант відтворення оригінального змісту:

У кожної людини має бути чортів фіксатор, інакше вона швидко злетить із катушок [60].

Розглянемо наступну оригінальну англomовну одиницю військової лексики *retainer* [61]. Зазначена лексема як у англійській, так і в українській мові має ідентичне головне значення, позначаючи елемент, що фіксує електричне реле в бойовій бронованій машині. Для перекладу іншомовного терміна в українському варіанті було використано повний еквівалент – *фіксатор*. Відзначимо, що в українській фаховій лексиці військової сфери наявний повний еквівалент зазначеного терміна, себто, в наведеному випадку йдеться про використання повного варіантного відповідника.

Розглянемо приклад із англomовної воєнної драми «Морпіхи»: *It seems that the resistors have a hook, it's stuffy as hell* [61].

Автор українського перекладу пропонує такий варіант відтворення оригінального змісту:

Схоже, резисторам гаплик, душно, як у пеклі [60].

Охарактеризуємо наступну оригінальну англomовну одиницю військової лексики *resistors* [61]. Зазначена лексема як у англійській, так і в українській мові має ідентичне значення, де йдеться про електричний компонент, що є частиною системи регулювання температури повітря в бойовій бронованій машині. Для перекладу іншомовного терміна в українському варіанті було використано повний еквівалент – *резистори*. Відзначимо, що в українській фаховій лексиці військової сфери наявний повний еквівалент зазначеного терміна, отже, в наведеному випадку використано повний варіантний відповідник.

Розглянемо приклад із англomовної воєнної драми «Морпіхи»:

Give me a multimeter if you know what it looks like [61].

Автор українського перекладу пропонує такий варіант відтворення оригінального змісту:

Подай-но мені мультиметр, якщо знаєш, як він виглядає [60]. Розглянемо наступну оригінальну англomовну одиницю військової лексики *multimeter* [61]. Зазначена лексема як у англійській, так і в українській мові має ідентичне значення, позначаючи прилад, яким екіпаж бойової броньованої машини користується в ситуаціях, коли необхідне оперування функціями вольтметра, амперметра та омметра. Для перекладу іншомовного терміна в українському варіанті було використано повний еквівалент – *мультиметр*. Відзначимо, що в українській фаховій лексиці військової сфери наявний повний еквівалент зазначеного терміна, отже, в наведеному випадку використано повний варіантний відповідник.

Розглянемо приклад із англomовної воєнної драми «Морпіхи»:

The main hose has worn off, we wo`nt go any further [61].

Автор українського перекладу пропонує такий варіант відтворення оригінального змісту:

Головний шланг стерся, далі не поїдемо [60].

59

Охарактеризуємо наступну оригінальну англomовну одиницю військової лексики *hose* [61]. Зазначена лексема як у англійській, так і в українській мові має ідентичне значення, позначаючи елемент устаткування бойової броньованої машини, який використовується для здійснення гальмування шляхом передання зусилля із педалі гальма до супортів. Для перекладу іншомовного терміна в українському варіанті було використано повний еквівалент – *шланг*. Відзначимо, що в українській фаховій лексиці військової сфери наявний повний еквівалент зазначеного терміна, отже, в наведеному випадку використано повний варіантний відповідник.

Модуляція є перекладацькою стратегією, при використанні якої здійснюється заміна словникового еквіваленту оригінального слова контекстуальним.

Розглянемо наступний приклад із англomовної воєнної драми «Морпіхи»:

Well, at least the terminals in this can are working, Sykes? [61] Автор українського перекладу пропонує такий варіант відтворення оригінального змісту:

Ну хоч термінали в цій бляшанці справні, Сайксе? [60]

Розглянемо оригінальну англomовну одиницю військової лексики *terminals* [61]. Лексема *terminals* є в англійській мові багатозначною, відповідно, її значення в конкретному тексті залежить від контексту, в якому вона вжита. Для відтворення зазначеного терміна українською мовою перекладач обрав можливість такого різновиду лексико-семантичних трансформацій, як модуляція, або заміна словникового еквіваленту контекстуальним, що містить логічну пов'язаність зі словом, що є вихідним. Так, найближчим словниковим еквівалентом іменника *terminals*. в українській мові є лексема *термінали*. Натомість, автор українського перекладу звертається до можливостей такого еквіваленту, як *клеми*, уточнюючи, таким чином, що йдеться про електричне начиння певного різновиду зазначених машин. Відтак, уживання контекстуальної заміни в зазначеному випадку є

60

цілком виправданим кроком з боку перекладача, оскільки дозволяє обрати точніше значення при перекладі реалій, відображених у фільмі «Морпіхи», узгоджуючи їх із оригінальним контекстом.

Розглянемо наступний приклад із англomовної воєнної драми «Морпіхи»:

Just press the switch and everything will be all right [61].

Автор українського перекладу пропонує такий варіант відтворення оригінального змісту:

Просто натисни на вимикач, і все буде чікі-пкі [60].

Розглянемо наступну оригінальну англomовну одиницю військової лексики *switch* [61]. Зазначена лексема не є унікально належною до названої галузі, нею широко послуговуються в побуті, проте у випадку з електричним начинням військової технки необхідне уточнення стосовно функційності приладу, позначеного за допомогою цього слова. Відтак, потрібно враховувати контекст.

Для відтворення зазначеного терміна українською мовою перекладач обрав можливість такого різновиду лексико-семантичних трансформацій, як модуляція,

або заміна словникового еквіваленту контекстуальним, що містить логічну пов'язаність зі словом, що є вихідним. Так, найближчим словниковим еквівалентом іменника *switch*. в українській мові є лексема *перемикач*. Натомість, автор українського перекладу звертається до можливостей такого еквіваленту, як *вимикач*, уточнюючи, таким чином, що за допомогою цієї функції відбувається відключення певних можливостей броньованих транспортних засобів, а не про перемикання між цими можливостями – отже, йдеться про пристрій, який є занадто примітивним для наділеності ширшою функційністю. Таким чином, уживання контекстуальної заміни в зазначеному випадку є цілком виправданим кроком з боку перекладача, оскільки дозволяє обрати точніше значення при перекладі реалій, відображених у фільмі, узгоджуючи їх із оригінальним контекстом.

61

Розглянемо наступний приклад із англомовної воєнної драми «Морпіхи»:

Corporal, some fool has damaged threads here, so our departure is delayed

[61].

Автор українського перекладу пропонує такий варіант відтворення оригінального змісту:

Капрале, якийсь розумаха пошкодив тут різьбу, тому наш від'їзд відкладається [60].

Розглянемо наступну оригінальну англомовну одиницю військової лексики *threads* [61]. Зазначена лексема є в англійській мові багатозначною, відповідно, її значення в конкретному тексті залежить від контексту, в якому вона вжита.

Для відтворення зазначеного терміна українською мовою перекладач обрав можливість такого різновиду лексико-семантичних трансформацій, як модуляція, або заміна словникового еквіваленту контекстуальним, що містить логічну пов'язаність зі словом, що є вихідним. Так, словниковими еквівалентами іменника *threads* в українській мові є лексеми *нитки*, *зв'язки*, *різьба*. З-поміж цих варіантів автором українського перекладу було обрано можливість такого еквіваленту, як *різьба*, уточнюючи, таким чином, що її йдеться про різьбу, за якою слід затягувати болти в бойовій броньованій машині, відповідно, решта варіантів перекладу нівелюється. Таким чином, уживання контекстуальної заміни в

зазначеному випадку є цілком виправданим кроком з боку перекладача, оскільки дозволяє обрати точніше значення при перекладі реалій, відображених у кінострічці, узгоджуючи їх із оригінальним контекстом.

Розглянемо наступний приклад із англомовної воєнної драми «Морпіхи»:

Man, when you learn to tell the difference between a fuse and a seal, I might have an answer for you someday [61].

62

Автор українського перекладу пропонує такий варіант відтворення оригінального змісту:

Хлопче, коли ти навчишся відрізняти запобіжник від сальника, я, може, щось тобі колись відповім [60].

Розглянемо наступну оригінальну англомовну одиницю військової лексики *seal* [61]. Зазначена лексема є в англійській мові багатозначною, відповідно, її значення в конкретному тексті залежить від контексту, в якому вона вжита.

Для відтворення зазначеного терміна українською мовою перекладач обрав можливість такого різновиду лексико-семантичних трансформацій, як модуляція, або заміна словникового еквіваленту контекстуальним, що містить логічну пов'язаність зі словом, що є вихідним. Так, словниковими еквівалентами іменника *seal* в українській мові є лексеми *відбиток, печатка, пломба, сальник*. З-поміж цих варіантів автором українського перекладу аналізованого фільму було обрано можливість такого еквіваленту, як *сальник*, уточнюючи, таким чином, що в кінофільмі йдеться про деталь броньованої машини, яка використовується для герметизації простору між нерухомими та руховими елементами із метою запобігання витоків мастила та інших технічних рідин. Таким чином, уживання контекстуальної заміни в зазначеному випадку є цілком виправданим кроком з боку перекладача, оскільки дозволяє обрати точніше значення при перекладі реалій, відображених у фільмі «Морпіхи».

Розглянемо наступний приклад із англомовної воєнної драми «Морпіхи»:

Dude, this receptacle is not meant for what you have in mind [61]. Автор українського перекладу пропонує такий варіант відтворення оригінального змісту:

Чуваче, це гніздо призначене трохи не для того, що ти там собі надумав

Розглянемо наступну оригінальну англомовну одиницю військової лексики *receptacle* [61]. Зазначена лексема є в англійській мові багатозначною, а отже, для добору коректного відповідника слід враховувати контекст, у якому вона вжита.

Для відтворення зазначеного терміна українською мовою перекладач обрав можливості такого різновиду лексико-семантичних трансформацій, як модуляція, або заміна словникового еквіваленту контекстуальним, що містить логічну пов'язаність зі словом, що є вихідним. Так, словниковими еквівалентами іменника *receptacle* в українській мові є лексеми *вмістилище*, *патрон*, *розетка*, *гніздо*. З-поміж цих варіантів автором українського перекладу фільму «Морпіхи» було обрано можливості такого еквіваленту, як *гніздо*, уточнюючи, таким чином, що в кінострічці йдеться про роз'єм, до якого підключаються певні пристрої у броньованій машині. Таким чином, уживання контекстуальної заміни в зазначеному випадку є доречним, оскільки дозволяє обрати точніше значення при перекладі реалій, відображених у фільмі «Морпіхи».

Розглянемо наступний приклад із англомовної воєнної драми «Морпіхи»:

You should have gotten used to us using Sykes as a cover - all our mistakes will be blamed on him anyway [61].

Автор українського перекладу пропонує такий варіант відтворення оригінального змісту:

Ти вже мав звикнути, що ми використовуємо Сайкса як заглушку – всі наші бока все одно стишують на нього [60].

Розглянемо наступну оригінальну англомовну одиницю військової лексики *plug* [61]. Зазначена лексема характеризується в англійській мові багатозначністю, а отже, для добору коректного відповідника слід враховувати контекст, у якому вона вжита.

Для відтворення зазначеного терміна в українському перекладі кінофільму «Морпіхи» перекладач обрав можливості такого різновиду

лексико-семантичних трансформацій, як модуляція, або заміна словникового еквіваленту контекстуальним, що містить логічну пов'язаність зі словом, що є

вихідним. Так, словниковими еквівалентами іменника *plug* в українській мові є лексеми *пломба, штекер, шпенсель, заглушка*. З-поміж цих варіантів автором українського перекладу кінофільму «Морпіхи» було обрано можливість такого еквіваленту, як *заглушка*, уточнюючи, таким чином, що в кінострічці йдеться про фасонну частину, яку використовують для того, аби закрити кінцеві отвори в броньованій машині. Отже, уживання контекстуальної заміни в зазначеному випадку є доречним, оскільки дозволяє обрати точніше значення при перекладі реалій, відображених у розглянутому фільмі.

3.2. Граматичні трансформації при перекладі англомовних фільмів військової тематики українською мовою

Компенсація – це заміна елемента оригінального тексту в перекладі будь-яким іншим елементом, що компенсує втрату інформації. Розглянемо наступний приклад із англомовної воєнної драми «Морпіхи»:

We need to fix the steering shaft so that we don't fly off into the first dune on the road [61].

Автор українського перекладу пропонує такий варіант відтворення оригінального змісту:

Нам треба полагодити вал кермового управління, щоб не злетіти по дорозі в перший же бархан [60].

Розглянемо оригінальну англомовну одиницю військової лексики *steering shaft* [61]. Залучена до аналізу лексема не може бути абсолютно ідентично перекладена українською мовою через граматичні відмінності між мовами, тому в цьому випадку було залучено можливість компенсації. Маємо такий варіант перекладу: *вал кермового управління*.

65

Такий варіант не є ані словниковим, ані контекстуальним відповідником англійського терміна, виражаючи притаманне йому значення за допомогою одиниць того самого мовного рівня, проте співвідносних з іншими частинами мови – якщо в оригінальному тексті використано прикметник та іменник, що перебувають між собою у зв'язку узгодження, то в українському перекладі їхні функції перебирають на себе іменник із іменниково-прикметниковою

конструкцією, між якими реалізовано зв'язок керування. Використання компенсації в цьому випадку зумовлене різницею в граматичному ладі англійської та української мов.

Розглянемо наступний приклад із англомовної воєнної драми «Морпіхи»:

No one saw the letter from my girlfriend, it was on that stowage rack? [61]

Автор українського перекладу пропонує такий варіант відтворення оригінального змісту:

Ніхто не бачив листа від моєї подружки, він був на он тому стелажі для зберігання? [60]

Охарактеризуємо оригінальну англомовну одиницю військової лексики *stowage rack* [61]. Залучена до аналізу лексема не може бути абсолютно точно відтворена українською мовою через граматичні відмінності між мовами, тому в цьому випадку було залучено можливості компенсації. Маємо такий варіант перекладу: *стелаж для зберігання*.

Такий варіант не є ані словниковим, ані контекстуальним відповідником англійського терміна, виражаючи притаманне йому значення за допомогою одиниць того самого мовного рівня, проте співвідносних з іншими частинами мови – якщо в оригінальному тексті використано прикметник та іменник, що перебувають між собою у зв'язку узгодження, то в українському перекладі їхні функції перебирає на себе іменниково-прийменникова конструкція, між членами якої реалізовано зв'язок керування. Використання компенсації в цьому випадку зумовлене різницею в граматичному ладі англійської та української мов.

66

Розглянемо наступний приклад із англомовної воєнної драми «Морпіхи»:

When I say I need a shoulder screw, I mean a fucking shoulder screw, but nothing else [61].

Автор українського перекладу пропонує такий варіант відтворення оригінального змісту:

Якщо я кажу, що мені потрібен гвинт із буртиком, то маю на увазі саме довбаний гвинт із буртиком, але ніщо інше [60].

Розглянемо оригінальну англомовну одиницю військової лексики *shoulder screw* [61]. Залучена до аналізу лексема не може бути абсолютно ідентично

перекладена українською мовою через граматичні відмінності між мовами, тому в цьому випадку було залучено можливості компенсації. Маємо такий варіант перекладу: *гвинт з буртиком*.

Такий варіант не є ані словниковим, ані контекстуальним відповідником англійського терміна, виражаючи притаманне йому значення за допомогою одиниць того самого мовного рівня, проте співвідносних з іншими частинами мови – якщо в оригінальному тексті використано іменники, що перебувають між собою у латентному зв'язку узгодження, то в українському перекладі їхні функції перебирає на себе іменниково-прийменникова конструкція, між членами якої реалізовано зв'язок керування. Використання компенсації в цьому випадку зумовлене різницею в граматичному ладі англійської та української мов.

Розглянемо наступний приклад із англійської мовної драми «Морпіхи»:

There is a completely different solder type, where were you taught to solder at all? [61]

Автор українського перекладу пропонує такий варіант відтворення оригінального змісту:

Тут же зовсім інший тип припою, де тебе взагалі вчили паяти? [60]

67

Охарактеризуємо оригінальну англійську одиницю військової лексики *solder type* [61]. Залучена до аналізу лексема не може бути абсолютно точно відтворена українською мовою через граматичні відмінності між мовами, тому в цьому випадку було залучено можливості компенсації. Маємо такий варіант перекладу: *тип припою*.

Такий варіант не є ані словниковим, ані контекстуальним відповідником англійського терміна, виражаючи притаманне йому значення за допомогою одиниць того самого мовного рівня, проте співвідносних з іншими частинами мови – якщо в оригінальному тексті використано два іменники, то в українському перекладі їхні функції перебирає на себе іменникова конструкція, між членами якої реалізовано зв'язок керування. Використання компенсації в цьому випадку зумовлене різницею в граматичному ладі англійської та української мов.

Розглянемо наступний приклад із англійської мовної драми «Морпіхи»:

I will give you a soldering kit for your birthday, it will be the best present of your worthless life [61].

Автор українського перекладу пропонує такий варіант відтворення оригінального змісту:

Я подарую тобі набір для паяння на день народження, це буде найкращий подарунок у твоєму нікчемному житті [60].

Розглянемо оригінальну англomовну одиницю військової лексики *soldering kit* [61]. Залучена до аналізу лексема не може бути абсолютно точно відтворена українською мовою через граматичні відмінності між мовами, тому в цьому випадку було залучено можливості компенсації. Маємо такий варіант перекладу: *набір для паяння*.

Такий варіант не є ані словниковим, ані контекстуальним відповідником англійського терміна, виражаючи притаманне йому значення за допомогою одиниць того самого мовного рівня, проте співвідносних з іншими частинами мови – якщо в оригінальному тексті використано іменники, що перебувають

68

між собою у латентному зв'язку узгодження, то в українському перекладі їхні функції перебирає на себе іменниково-прийменникова конструкція, між членами якої реалізовано зв'язок керування. Використання компенсації в цьому випадку зумовлене різницею в граматичному ладі англійської та української мов.

Цілісне перетворення – це вираження смислу іншомовного тексту засобами мови перекладу, які не є ані словниковими, ані контекстуальними відповідниками певної реалії.

Розглянемо наступний приклад із англomовної воєнної драми «Морпіхи»:

Sit in our wrecker, just don't annoy the guys with unnecessary questions [61].

Автор українського перекладу пропонує такий варіант відтворення оригінального змісту:

Сідай у нашу аварійку, тільки не дратуй хлопців зайвими питаннями [60].

Розглянемо оригінальну англomовну одиницю військової лексики *wrecker* [61]. Залучена до аналізу лексема в англійській воєнній термінології походить зі сленгового позначення механізму чи транспортного засобу, що дозволяє здійснювати переміщення нефункційного або безмоторного транспортного засобу, несамохідних машин та причепів тощо. Дослівний переклад лексеми *wrecker* містить ризик нічого не сказати україномовному реципієнтові, адже

первинне її значення – *шкідник*, не є відповідним до тематики бойових броньованих машин, не будучи ані словниково, ані контекстуально тотожним позначеній реалії.

Отже, цілком доречним постає використання в україномовному перекладі цілісного перетворення, за якого смисл іншомовного терміна передається за допомогою засобів мови перекладу, які не є ані словниковими, ані контекстуальними відповідниками аналізованої термінологічної одиниці. Так, термін *wrecker* в українському варіанті відтворення змісту кінострічки «Морпіхи» перекладено як *аварійка*, себто за допомогою засобів української мови окреслено функційність зазначеного транспортного засобу.

69

Розглянемо наступний приклад із англomовної воєнної драми «Морпіхи»:

This is not bullshit, but a mender, remember for the future [61]. Автор українського перекладу пропонує такий варіант відтворення оригінального змісту:

Це не херня, а ремонтний засіб, запам'ятай на майбутнє [60].

Охарактеризуємо оригінальну англomовну одиницю військової лексики *mender* [61]. Залучена до аналізу лексема в англійській воєнній термінології походить зі сленгового позначення приладу чи пристрою, що дозволяє здійснювати ремонт бойових броньованих машин. Дослівний переклад лексеми *mender* не є інформативним для україномовного реципієнта. Отже, цілком доречним постає використання в україномовному перекладі цілісного перетворення, за якого смисл іншомовного терміна передається за допомогою засобів мови перекладу, які не є ані словниковими, ані контекстуальними відповідниками аналізованої термінологічної одиниці. Так, термін *mender* в українському варіанті відтворення змісту кінострічки «Морпіхи» перекладено як *ремонтний засіб*, себто за допомогою засобів української мови окреслено функційність зазначеного приладу. Розглянемо наступний приклад із англomовної воєнної драми «Морпіхи»:

Throw a jack at him, maybe, at least then he will shut up for a while [61].

Автор українського перекладу пропонує такий варіант відтворення оригінального змісту:

Кинь у нього допоміжним домкратом, може, хоч тоді він ненадовго заткнеться [60].

Розглянемо оригінальну англomовну одиницю військової лексики *jack* [61]. Залучена до аналізу лексема в англійській военній термінології походить зі сленгового позначення приладу чи пристрою, що дозволяє підіймати бойову броньовану машину для здійснення необхідних ремонтних робіт здійснювати

70

ремонт бойових броньованих машин. Дослівний переклад лексеми *jack* не є інформативним для україномовного реципієнта та може його заплутати. Відтак, цілком доречним постає використання в україномовному перекладі цілісного перетворення, за якого смисл іншомовного терміна передається за допомогою засобів мови перекладу, які не є ані словниковими, ані контекстуальними відповідниками аналізованої термінологічної одиниці. Так, термін *jack* в українському варіанті відтворення змісту кінофільму «Морпіхи» перекладено як *допоміжний домкрат*, тобто за допомогою засобів української мови окреслено функційність зазначеного приладу. Розглянемо наступний приклад із англomовної воєнної драми «Морпіхи»:

What a fucking sprocket, do I really have to do this? [61]

Автор українського перекладу пропонує такий варіант відтворення оригінального змісту:

Яке ще зубчате колесо, я точно маю цим займатись? [60]

Охарактеризуємо оригінальну англomовну одиницю військової лексики *sprocket* [61]. Залучена до аналізу лексема в англійській военній термінології має образне походження й метафоричний відповідник в українській мові: *зірочка*. Йдеться про те зубчате колесо бойової броньованої машини, до якого обертальний момент підводиться зовні. Дослівний переклад лексеми *sprocket* як *зірочка* не є інформативним для україномовного реципієнта та може його заплутати.

Відтак, цілком доречним постає використання в україномовному перекладі цілісного перетворення, за якого смисл іншомовного терміна передається за допомогою засобів мови перекладу, які не є ані словниковими, ані контекстуальними відповідниками аналізованої термінологічної одиниці. Так,

термін *sprocket* в українському варіанті відтворення змісту кінофільму «Морпіхи» перекладено як *зубчасте колесо*, тобто за допомогою засобів української мови окреслено ознаки цього елементу конструкції броньованої машини.

71

3.3. Лексико-граматичні трансформації при перекладі англomовних фільмів військової тематики українською мовою

Декомпресія – це додавання, або введення до перекладу лексичних елементів, що були відсутні в оригінальному тексті. Компресія – це опущення, або вилучення з тексту перекладу плеонастичних або тавтологічних елементів.

Розглянемо наступний приклад із англomовної воєнної драми «Морпіхи»:

The manual calls this thing a wire loadbinder handle to chain, but I wouldn't advise you to follow the rules too much, because you can get killed many times before you say it [61].

Автор українського перекладу пропонує такий варіант відтворення оригінального змісту:

В інструкції ця штука називається ручка тягового пристрою для затягування дротових стропів до ланцюга, але я не радив би тобі занадто дотримуватися правил, бо поки ти це вимовиш, тебе триста разів можуть замочити [60].

Розглянемо оригінальну англomовну одиницю військової лексики *wire loadbinder handle to chain* [61]. У випадку дослівного перекладу як відповідник було б застосовано варіант *ручка кріплення дроту до ланцюга*. Як перекладний відповідник англomовного терміна в українському дубляжі кінострічки «Морпіхи» було запропоновано варіант: *ручка тягового пристрою для затягування дротових стропів до ланцюга*.

У зазначеному випадку при перекладі було вжито такий різновид лексико-семантичних трансформацій, як декомпресія, тобто введення в переклад лексичних елементів, яких немає в оригіналі, але додано до тексту перекладу, щоб точно передати значення лексики, що перекладається, з дотриманням мовних стандартів і мови, наявної в перекладі. культура цільової мови. Таким чином,

військової лексичної одиниці спостерігається уточнений варіант, у якому як розташування названої частини, так і відношення характеризують її зв'язок з іншими частинами, а також підкреслюється, що за допомогою Такої ручки трос не тільки кріпиться на ланцюжку, але і затягується.

Розглянемо наступний приклад із англомовної воєнної драми «Морпіхи»:

Why do we need a winterization kit in the desert, did they overheat at the stuff or something? [61]

Автор українського перекладу пропонує такий варіант відтворення оригінального змісту:

Навіщо нам в пустелі комплект обладнання для захисту від холоду, вони там у штабі перегрілися, чи що? [60]

Розглянемо оригінальну англомовну одиницю військової лексики *winterization kit* [61]. У випадку дослівного перекладу як відповідник було б застосовано варіант *зимовий комплект*. Очевидно, що такий варіант перекладу не є повним, адже броньовані машини використовуються по всьому світі, й відповідно, кліматичні умови в зимовий період у різних країнах є абсолютно різними, наприклад, під час виконання місій у Європі та Африці відповідно. Тому в якості перекладного відповідника коректнішим буде уточнений варіант: *комплект обладнання для захисту від холоду*.

У зазначеному випадку при перекладі було вжито такий різновид лексико-семантичних трансформацій, як декомпресія, себто введення до перекладу лексичних елементів, що були відсутні в оригіналі, проте додаються в тексті перекладу з метою правильної передачі смислу лексеми, що перекладається, із дотриманням мовленнєвих та мовних норм, наявних у культурі мови перекладу. Так, завдяки введенню декомпресії спостерігаємо в українському перекладі оригінальної англомовної одиниці військової лексики уточнювальний варіант, де вказано, що йдеться про комплект обладнання, покликаний бути використаним за умови низьких температур, а не просто в зимових умовах.

Розглянемо наступний приклад із англомовної воєнної драми «Морпіхи»:

If someone could fit me a wire stripper instead of these space ranger things, that would be much better [61].

Автор українського перекладу пропонує такий варіант відтворення оригінального змісту:

Якби хтось підігнав мені ізольовану ножівку замість цих витребеньок для космічних рейнджерів, це було б набагато краще [60].

Розглянемо оригінальну англомовну одиницю військової лексики *wire stripper* [61]. У зазначеному випадку йдеться про особливий інструмент – ножівку, за допомогою якої здійснюють зачистку дротів. Відповідно, дослівний переклад наведеного терміна звучить як *ножівка для зачистки дротів*. Проте фільм «Морпіхи», вочевидь, розрахований на обізнаного глядача, відповідно, авторами перекладу запропоновано такий український відповідник: *ізольована ножівка*. Йдеться про ізоляцію, яка виконується над ножівкою для того, аби фахівець мав можливість із її допомогою працювати із електричними дротами без небезпеки бути враженим струмом.

У цьому випадку маємо зразок використання такого різновиду лексико семантичної стратегії перекладу, як компресія. Так, у фрагменті *ножівка для зачистки дротів*, який отримуємо при дослівному перекладі, опускається надлишковий компонент *для зачистки дротів*, що замінюється компонентом *ізольована*. Отже, завдяки введенню компресії спостерігаємо в українському перекладі оригінальної англомовної одиниці військової лексики опущення зайвої інформації, що дозволяє уточнити, що йдеться про ножівку, руків'я якої обмотане ізоляцією й убезпечене від враження струмом під час роботи фахівця-електрика.

Розглянемо наступний приклад із англомовної воєнної драми «Морпіхи»:

Everyone should take a place to measure water speed! [61]

74

Автор українського перекладу пропонує такий варіант відтворення оригінального змісту:

Усім зайняти місця для виміру швидкості транспортного засобу під час перетинання водних перешкод! [60]

Розглянемо оригінальну англомовну одиницю військової лексики *water speed* [61]. За допомогою цього терміна герої фільму «Морпіхи» позначають швидкісні показники броньованої машини, які вона демонструє під час перетину

водних перешкод. Дослівний переклад цього терміна *швидкість на воді* демонструє обмеженість – він не містить указівки на те, чия саме це швидкість, і чи йдеться про воду саме як про перешкоду. Тому цілком коректним є використання в українському перекладі кінофільму уточненого варіанту *швидкість транспортного засобу під час перетинання водних перешкод*. Послугування таким варіантом, окрім уточнювальних цілей, також зумовлене відмінністю в граматичній будові української та англійської мов.

У зазначеному випадку при перекладі було вжито такий різновид лексико-семантичних трансформацій, як декомпресія, себто введення до перекладу лексичних елементів, що були відсутні в оригіналі, проте додаються в тексті перекладу з метою правильної передачі смислу лексеми, що перекладається, із дотриманням мовленнєвих та мовних норм, наявних у культурі мови перекладу. Так, завдяки введенню декомпресії спостерігаємо в українському перекладі оригінальної англомовної одиниці військової лексики уточнювальний варіант, де вказано, що йдеться про швидкість, яку демонструє бойова броньована машина в ході подолання водних перешкод.

Розглянемо наступний приклад із англомовної воєнної драми «Морпіхи»:

Please, for the sake of everything holy, just don't touch the weapon control box, as soon as you see it, put your hands away and don't move! [61] Автор українського перекладу пропонує такий варіант відтворення оригінального змісту:

75

Будь ласка, заради всього святого, тільки не торкайся електричної коробки управління зброєю, от як тільки побачиш її, запхай свої руки подалі й не рухайся! [60]

Розглянемо оригінальну англомовну одиницю військової лексики *weapon control box* [61]. Ця термінологічна одиниця в кінофільмі «Морпіхи» використовується для позначення автоматизованого блоку управління зброями, що інтегровані до бойової броньованої машини. Дослівний переклад цього терміна *блок управління зброєю* демонструє обмеженість – він не містить указівки на те, що зазначений блок, або ж коробка управління зброєю, є електричною. Тому автори українського перекладу аналізованого фільму доповнили наявну в оригінальному терміні інформацію уточнювальним прикметником *електрична*, внаслідок чого маємо варіант: *електрична коробка*

управління зброєю. Послугування таким варіантом, окрім уточнювальних цілей, також зумовлене відмінністю в граматичній будові української та англійської мов.

У зазначеному випадку при перекладі було вжито такий різновид лексико-семантичних трансформацій, як декомпресія, себто введення до перекладу лексичних елементів, що були відсутні в оригіналі, проте додаються в тексті перекладу з метою правильної передачі смислу лексеми, що перекладається, із дотриманням мовленнєвих та мовних норм, наявних у культурі мови перекладу. Так, завдяки введенню декомпресії спостерігаємо в українському перекладі оригінальної англомовної одиниці військової лексики уточнювальний варіант, де вказано, що описувана коробка управління зброї використовує електричну енергію для забезпечення своєї функційності.

Розглянемо наступний приклад із англомовної воєнної драми «Морпіхи»:

It is of course cool that trench crossing is provided, but I don't think these Arabs are so obsessed with digging trenches in their desert [61].

Автор українського перекладу пропонує такий варіант відтворення оригінального змісту:

76

Це, звісно, круто, що передбачено проходження транспортного засобу через траншею, але я не думаю, що ці араби настільки навіжені, щоб копати траншеї у своїй пустелі [60].

Розглянемо оригінальну англомовну одиницю військової лексики *trench crossing* [61]. Ця термінологічна одиниця використовується героями кінофільму «Морпіхи» для позначення процесу подолання траншеї, а саме штучно створеної перешкоди на шляху руху війська чи воєнної техніки. Дослівний переклад цього терміна *проходження траншеї* є обмеженим, адже в ньому не закладається указівки стосовно того, хто чи що саме є об'єктом проходження траншеї – так, в умовах ведення бойових дій чи підготовки траншеї можуть проходити як бійці, так і бойові машини. Тому автори українського перекладу аналізованої кінострічки доповнили наявну в оригінальному терміні інформацію уточнювальним компонентом *транспортний засіб*, внаслідок чого маємо варіант: *проходження транспортного засобу через траншею*. Послугування таким

варіантом, окрім уточнювальних цілей, також зумовлене відмінністю в граматичній будові української та англійської мов.

У зазначеному випадку при перекладі було вжито такий різновид лексико-семантичних трансформацій, як декомпресія, себто введення до перекладу лексичних елементів, що були відсутні в оригіналі, проте додаються в тексті перекладу з метою правильної передачі смислу лексеми, що перекладається, із дотриманням мовленнєвих та мовних норм, наявних у культурі мови перекладу. Так, завдяки введенню декомпресії в українському перекладі оригінальної англійської одиниці військової лексики було отримано варіант, який дозволяє переконатися, що в аналізованій кінострічці йдеться про подолання траншеї саме воєнним транспортним засобом.

Залучимо до аналізу наступний приклад використання військової лексики, вжитої в кінофільмі «Морпіхи»:

Ahoy, let's watch this steel tape, be quick! [61]

77

Автори українського перекладу кінофільму «Морпіхи» пропонують такий варіант перекладу:

Ну мо, швиденько поглянь на сталеву мірну стрічку [60].

Розглянемо оригінальну англійську одиницю військової лексики *steel tape* [61]. Ця термінологічна одиниця в кінофільмі «Морпіхи» використовується для позначення приладу, за допомогою якого екіпаж бойової броньованої машини проводить поточні виміри. Дослівний переклад цього терміна *сталева стрічка* є позбавленим точності, адже в цьому випадку йдеться про абсолютно всі сталеві стрічки, відтак, не передані особливості того їхнього різновиду, яким послуговуються у бойових броньованих машинах. Тому автори українського перекладу фільму «Морпіхи» цілком доречно доповнили наявну в оригінальному терміні інформацію уточнювальним прикметником *мірна*, внаслідок чого маємо варіант: *сталева мірна стрічка*.

У зазначеному випадку при перекладі було вжито такий різновид лексико-семантичних трансформацій, як декомпресія, себто введення до перекладу лексичних елементів, що були відсутні в оригіналі, проте додаються в тексті перекладу з метою правильної передачі смислу лексеми, що перекладається, із дотриманням мовленнєвих та мовних норм, наявних у культурі мови перекладу.

Так, завдяки введенню декомпресії в українському перекладі оригінальної англomовної одиниці військової лексики було отримано варіант, який уточнює, що за допомогою приладу, про який ідеться у розмові героїв кінофільму «Морпіхи», виконується вимірювання певних показників.

Конкретизація – це заміна родової назви видовою назвою при перекладі.
Генералізація – це заміна видової назви родовою назвою при перекладі
Розглянемо наступний приклад із англomовної воєнної драми «Морпіхи»:

Well, what does your control panel show there? [61]

78

Автор українського перекладу пропонує такий варіант відтворення оригінального змісту:

А ну, що там у тебе показує панель управління? [60]

Розглянемо оригінальну англomовну одиницю військової лексики *control panel* [61]. Звернімо увагу на лексему *control*, що входить до складу цього термінологічного сполучення. Зазначене слово в англійській мові, як і в українській, передусім асоціюється з поняттям контролю, себто утримання під постійним наглядом певного явища чи феномена навколишньої дійсності. Проте в розглянутому фільмі йдеться, скоріше, не про просте споглядання екіпажу цих транспортних засобів за їхнім функціонування, а про здійснення певного впливу на них, тобто управління цими машинами. Відповідно, доречним буде використання лексико-семантичної трансформації, орієнтованої на досягнення адекватності при відтворенні первинного змісту, а саме конкретизації. Варіантом конкретизації значення вихідного терміна *control* в наведеному випадку є лексема *управління*, отже, в перекладі маємо варіант *панель управління*. Відтак, перекладачем у аналізованому випадку вжито конкретизацію, аби уточнити зміст оригінального тексту.

Розглянемо наступний приклад із англomовної воєнної драми «Морпіхи»:

Get me the coupling hose quick before Sykes notices and rips us to shreds [61].

Автор українського перекладу пропонує такий варіант відтворення оригінального змісту:

Швиденько подай мені з'єднувальний шланг, поки Сайкс не помітив і не розірвав нас на шматки [60].

Охарактеризуємо оригінальну англomовну одиницю військової лексики

coupling hose [61]. Звернімо увагу на лексему *coupling*, що входить до складу цього термінологічного сполучення. Зазначена лексема в англійській мові походить від слова *couple*, яке наділене значенням *пара*. Відповідно, така семантика передбачає застосування утвореного від цього іменника прикметника у випадках, коли йдеться про сполучення певних парних

79

елементів. Утім, із контексту фільму не є зрозумілим, що шланг, означений таким визначенням, використовується у складі парних елементів, а не більшої їх кількості. Отже, доречним постає використання генералізації, або ж узагальнення оригінального змісту висловлювання.

Використання узагальнення в аналізованому випадку дозволяє опустити можливість занадто широкого трактування описуваного феномена. Варіантом генералізації значення вихідного терміна *coupling* в наведеному випадку є лексема *з'єднувальний*, отже, в перекладі маємо варіант *з'єднувальний шланг*. Відтак, перекладачем у аналізованому випадку вжито генералізацію, аби узагальнити зміст оригінального тексту.

Розглянемо наступний приклад із англомовної воєнної драми «Морпіхи»:

There are contacts, there are, hit me with thunder! [61]

Автор українського перекладу пропонує такий варіант відтворення оригінального змісту:

Є з'єднання, є, побий мене грім! [60]

Охарактеризуємо оригінальну англомовну одиницю військової лексики *contacts* [61]. Залучена до аналізу лексема наділена в англійській мові низкою значень, що переважно позначають наявність певної взаємодії між певною кількістю учасників (мінімум двома). Проте це слово може позначати як процес продукування подібної взаємодії, так і результат цієї взаємодії як доконаний процес. Відповідно, в першому випадку відповідником лексеми *contacts* буде український іменник *з'єднання (поєднання)*, а в другому – лексема *з'єднання*. Отже, доречним постає використання генералізації, або ж узагальнення оригінального змісту висловлювання.

Використання узагальнення в аналізованому випадку дозволяє опустити можливість занадто широкого трактування описуваного феномена. Варіантом

генералізації значення вихідного терміна *contacts* в наведеному випадку є лексема з'єднання. Відтак, перекладачем у аналізованому випадку вжито генералізацію, аби узагальнити зміст оригінального тексту.

80

Розглянемо наступний приклад із англomовної воєнної драми «Морпіхи»:
And this is brass stock, I noticed it right away [61].

Автор українського перекладу пропонує такий варіант відтворення оригінального змісту:

А ця втулка мідна, я це одразу помітив [60].

Охарактеризуємо оригінальну англomовну одиницю військової лексики *brass stock* [61]. Залучена до аналізу лексема позначає деталь конструкції бойової броньованої, а саме втулку, яка, згідно з оригінальним текстом, є латунною *brass*. Як відомо, латунь є подвійним або багатокomпонентним сплавом на основі міді, й, очевидно, саме цей чинник вплинув на вибір автором українського перекладу фільму «Морпіхи» лексеми *brass* за допомогою узагальнювального прикметника *мідна*. Отже, в цьому випадку було використано генералізацію, або ж узагальнення оригінального змісту висловлювання.

Використання узагальнення в аналізованому випадку дозволяє опустити можливість занадто широкого трактування описуваного феномена. Відтак, перекладачем у аналізованому випадку вжито генералізацію, аби узагальнити зміст оригінального тексту.

Найпоширенішою стратегією перекладу англomовної військової лексики, вжитої у воєнній драмі «Морпіхи», постає еквівалентний переклад – 33% від загальної кількості випадків. Дещо рідше зустрічаються випадки використання модуляції (19% від загальної кількості випадків), декомпресії (15% від загальної кількості випадків), конкретизації (13% від загальної кількості випадків), компресії (12% від загальної кількості випадків), генералізації (6% від загальної кількості випадків), цілісного перетворення (5% від загальної кількості випадків), компенсації (3% від загальної кількості випадків).